

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

КОЗАЦЬКЕ ТРАДИЦІЙНЕ ЧКРКЗ РОКИ!

ТЕЗИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
НАУКОВО-ТВОРЧИХ РОБІТ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

«КОЗАЦТВО – ТРАДИЦІЇ ЧЕРЕЗ РОКИ!»

Тези доповідей

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
НАУКОВО-ТВОРЧИХ РОБІТ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Кривий Ріг, 2022 р.

УДК 94(477)

«Козацтво – традиції через роки!»: Збірник тез доповідей всеукраїнської конференції науково-творчих робіт здобувачів освіти. – Кривий Ріг: КРФК НАУ, 2022. – 52 с.

Редакційна колегія: Кольчак М.М., Коваленко О.Ф.

Рецензент: Висоцька Л.В., кандидат педагогічних наук.

Тексти подаються у авторській редакції. Відповідальність за зміст та оформлення публікацій несуть автори.

Зміст

Гутнєва М.М, Ведьорін В. ВАРІАЦІЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІНАХ, ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ, НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ КНЯЗЯ ДМИТРА ВИШНЕВЕЦЬКГО	4
Висоцька Л.В. Іванова М. АНАЛІЗ ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАННЯ ЗАРОДЖЕННЯ КОЗАЦТВА У ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	9
Корж В.О ВІЙСЬКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ЗБРОЯ КОЗАКІВ	13
ДУБІНІН Я.І. ВІЙСЬКОВА МАЙСТЕРНІСТЬ КОЗАКІВ	19
Рева Д., Ванадзе Л. ВІЙСЬКОВЕ МИСТЕЦТВО КОЗАКІВ	24
Коваленко О.Ф. КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ НА КРИВОРІЖЖІ В ПЕРІОД ГОЛОДУ 1932-1933 РР. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ «ЧЕРВОНІЙ ГІРНИК»	28
Заремба В.О. АНТИБІЛЬШОВИЦЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ ОТАМАНА СТЕПОВОГО-БЛАКИТНОГО – СТЕПОВА ДІВІЗІЯ.	35
Ведьоріна С. НАТХНЕННИК ПЕТРО МОГИЛА ПРОЕКТУ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ	39
Юр'єва М. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПІСНІ ЯК НЕВІД'ЄМНА СТОРІНКА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ПРОБЛЕМА ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ	43
Леутська Н. Й., Оніщенко Н. В. КОШОВИЙ ЛИЦАРІВ ЧУБАТИХ ІВАН СІРКО В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ДМИТРА ФЕДОРЕНКА	47

ГУТНЄВА М.М.
ВИКЛАДАЧ ІСТОРІЇ
ВЕДЬОРІН В.
ЗДОБУВАЧ ОСВІТИ
ВІДОКРЕМЛЕНОГО СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

**ВАРІАЦІЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В НАВЧАЛЬНИХ
ДИСЦИПЛІНАХ, ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ
ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ, НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
КНЯЗЯ ДМИТРА ВИШНЕВЕЦЬКОГО**

Розвиток сучасної історичної науки у розрізі викликів сьогодення, - це постійні виклики оновлення й формування модерних тенденцій вивчення дисциплін, розширення наукової бази дослідження та його інструментарію, повсюдне використання цифрових засобів навчання, а також тісне поєднання міжпредметних інтеграційних зв'язків STEM-освіти для поглиблення та вдосконалення навчальних компетентностей як у викладанні навчального матеріалу, так і в процесі навчання здобувачів освіти.

Сучасна українська доктрина освіти й змін, котрі плануються для подальшого впровадження, зокрема, передбачає підвищення відсоткового коефіцієнту впровадження STEM-освіти, як інтеграційної складової предметів технічного й природничого профілю. Інститут модернізації змісту освіти наголошує на даному напрямку оновлення у розрізі якісного зростання навчальних компетентностей, а також формування нових рівнів конкурентоспроможності національної економіки та розвитку людського капіталу, одним з основних факторів інноваційної діяльності у сфері освіти, що відповідає запитам економіки та потребам суспільства. Наголошується, що базовий принцип STEM-освіти – це інтеграція, що дозволяє здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу, також формувати: навички розв'язання складних (комплексних) практичних проблем, критичного мислення, креативних якостей та когнітивної гнучкості, організаційних та комунікаційних здібностей, вміння оцінювати проблеми та приймати рішення, готовності до свідомого вибору та оволодіння майбутньою професією, фінансової грамотності, цілісного наукового світогляду, ціннісних

орієнтирів, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей, математичної та природничої грамотності; всебічний розвиток особистості шляхом виявлення її нахилів і здібностей; навички оволодіння засобами пізнавальної, дослідної та практичної діяльності; виховання особистості, яка прагне до здобуття освіти впродовж життя, формування умінь практичного і творчого застосування здобутих знань. [8]

Проводячи дослідження питання міжпредметної інтеграції дисциплін гуманітарного профілю, звичайно найбільша синхронізація вивчення спостерігається при вивченні суспільно-гуманітарних та філологічних дисциплін, хоча модерна наука дає нам можливості для багатьох варіацій. Говорячи про історіографічну характеристику напряду нашого дослідження слід зазначити, що є окремі напрацювання розробок навчальних занять переважно з ланки середньої освіти, що свідчить про відповідний рівень зацікавленості у даній тематиці, як один з викликів варіації освіти сьогодення. Учнівське дослідження, метод проектної діяльності, широке застосування учнівської інформаційної компетентності дозволяє вести мову про можливість вдосконалення та поглиблення самостійного дослідження та поглиблення знань окремих дисциплін, або навчально-наукових розділів. [1,3,4]

Наше дослідження ми проводимо на прикладі інтеграції навчальних матеріалів, виходячи з тези, що це можна розглядати як один із засобів підвищення зацікавленості здобувачів освіти різних освітніх ступенів, а також може спонукати до подальшого поглибленого вивчення для початку навчального матеріалу, а потім основ наукової діяльності. Звужуючи тематику дослідження виходимо на порівняння літературного образу козацького ватажка Дмитра Байди-Вишневецького й реальної історичної постаті. Актуальність дослідження виводимо з суперечностей характеристики особистості Дмитра Вишневецького, яка часто викликає критику дослідників історичної науки, зачасти через неповне висвітлення його державницької діяльності, сфери зовнішньополітичних інтересів, ігнорування та недостатнє описання появи козацьких зимівників, теорії їх захисту, як однієї з варіацій теорії уходництва. [7] Історичний портрет князя Дмитра Вишневецького, описання його політичної діяльності зазвичай різняться, викликаючи суперечки стосовно його зовнішньополітичної прихильності не тільки між істориками, але й серед літераторів. Вбачаємо актуальною варіацією дослідження твердження про інтегрований міжнауковий підхід до вивчення історичних особистостей, адже, наприклад, історичний портрет Дмитра Вишневецького у порівнянні з літературним допоможе розібратися в цьому складному питанні. Мета нашого дослідження - показати різницю в літературному й історичному образах Дмитра Вишневецького, розкривши на даному прикладі важливість між предметної інтеграційної складової в навчально-науковій діяльності. Об'єкт дослідження –

інтеграційні зв'язки між науками у варіації поєднання дуальних міжпредметних зв'язків історії та літератури; предмет – вивчення особистості Дмитра Вишневецького у на прикладі порівняння образів у працях Юрія Сороки та Пантелеймона Куліша. [6,7] Основна база дослідження виступає інтеграційний міжпредметний підхід

історичні й літературні джерела, присвячені особистості Дмитра Вишневецького, а також наукова література з питання інтеграції, сфери впровадження STEAM-освіти. Методи дослідження: герменевтичний, дослідження та порівняння джерельної бази; метод формалізації: для чіткого розмежування історичного та літературного образу Дмитра Вишневецького. Новизна – виокремлення і дослідження історичного та літературного образів Дмитра Вишневецького в драмі Пантелеймона Куліша та історичній праці Юрія Сороки.

З кожним днем все більше і більше подій стають історичними та стають альтернативою для минулого, проте деякі постаті, можливо, ніколи не будуть забуті. Однією з них є Дмитро Вишневецький, - перший гетьман та фундатор Запорізької Січі, шляхетного походження. Наприклад, в літературі його особистості надають значно більшої уваги та слави. Спершу варто розглянути особисту думку й ставлення до Байди історика та етнографа Пантелеймона Куліша, який ще в свій час вже був славетним письменником. В своїй драмі «Байда, князь Вишневецький» називав дух Вишневецького духом правди, тісно пов'язуючи історичний та літературний образи, як-от той момент, коли Дмитро Вишневецький лаяв турків під час страти:

*А з вашого пророка визробили
Те, що з свого лукаві християне.
Його ім'ям великим освятили
Своєхижацтво і життєпогане.
Не хочу жити з вами. [ст. 188]*

Але не варто забувати й часи, в які було написано цю драму. Хоча XIX століття й почало піддавати релігію сумніву, на українських землях ще панувало християнство, тому до Байди Вишневецького Пантелеймон Куліш міг ставитися дещо упереджено, оскільки в першу чергу в його творі акцент робиться на його особистість як захисника християнства й навіть називає його боротьбу святою:

*Нехай велика, люба нам тіль Байди
Од нас лиця свого не одвертає,
Нехай признає в нас героїв правди
І на боротьбу святу благословляє! [ст. 2]*

Проте маємо історичний факт та виклик для вчених-істориків, - 1553 року Дмитро Вишневецький року вирушив на службу до самого турецького султана Сулеймана I Пишного, якому служив півроку. Але однозначне трактування цього вчинку не є правильним, враховуючи те, що це був лише початок його політичної кар'єри, а також особливості й вектори зовнішньополітичних відносин у поєднанні з внутрішніми, можливо меркантильними інтересами.

Проіснувала побудована Вишневецьким фортеця недовго. Якщо у згадках за 1554 рік ми знаходимо лише твердження про наказ Сигізмунда II Августа побудувати на острові Хортиця «городок», то вже в 1557 році хроністи зазначають, що фортеця була зруйнована татарами під час одного з набігів.[ст.50]

Як можна зрозуміти опрацьовуючи та аналізуючи вищезгадані історичні та літературні джерела, то найголовнішою метою боротьби Дмитра Байди-Вишневецького був захист земель Великого Князівства Литовського від татарських набігів, тобто він був, в першу чергу, «прикордонником», призначеним польським королем Сигізмундом II Августом. Протягом життя перебував на службі й у московського царя Івана Грозного та воював також на боці правителя Молдови, яким був зраджений та відправлений до Стамбула, де його страчено.

Як підсумок, можемо зазначити, що, образ Дмитра Вишневецького в драмі Пантелеймона Куліша «Байда, князь Вишневецький» та біографічній історичній праці Юрія Сороки «Дмитро-Байда Вишневецький» в деяких моментах переплітаються між собою, проте мають певні відмінності в цілях та мотивах Байди у різних його вчинках. Пантелеймон Куліш зробив акцент в образі Байди на його праведності як справжнього захисника християнства. Проте основними мотивами політики Вишневецького був не стільки захист християнства, скільки укріплення оборони кордонів Великого Князівства Литовського й створення різних політичних союзів як з Московським царством, так і з Османською імперією, у варіації та розрізі історичного дослідження.

Обґрунтовуючи дуальний міжпредметний STEAM-підхід для більшого розкриття історичної тематики, наголошуємо на можливості доповнення образу історичного діяча, виходячи з варіації розвитку вмінь самостійного пошуку та аналізу додаткових джерел сучасним здобувачем освіти з метою формування ключових дослідницьких учнівських компетентностей, фактору зацікавленості у подальшій діяльності наукового характеру, відповідності розвитку навчальних та пізнавальних навичок сучасної особистості, котрі відповідатимуть викликам модерного сьогодення.

Література:

1. Добриця М. Методика використання між предметних завдань на уроках історії у 8-9 класах / Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ. - №4. – с. 336
2. Липенко А. Герменевтичний підхід в педагогіці та його принципи / Науковий вісник Південноукраїнського педагогічного університету імені К.Д. Ушинського №3 (122), 2018. – с. 55-57

3. Методика розвитку історичного мислення засобами наочності / Д.Л.Десятов; вступ. стаття К.О. Баханова. –Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 141 с.
4. Освітній менеджмент в умовах змі: навч. посібник /Л. Калініна, Л. Карамушка, Т. Сорочан, Р. Шиян та ін. ; за заг. ред.: В. Олійник, Н. Протасової та ін. – Луганськ : СПД Резніков В.С., 2011. – 308 с.
5. Пальчевський С.С. Педагогіка: навч. посіб. / С.С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2007. - 576 с.
6. Пантелеймон Куліш Байда, князь Вишневецький – К.: Центр учбової літератури, 2018.- 208 с.
7. Сорока Юрій Дмитро Байда-Вишневецький - Харків Фоліо, 2019 р. – 128 с.
8. <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>

ВИСОЦЬКА Л.В.
КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК,
ВИКЛАДАЧ
ІВАНОВА М.
ЗДОБУВАЧ ОСВІТИ
ВІДОКРЕМЛЕНОГО СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

АНАЛІЗ ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАННЯ ЗАРОДЖЕННЯ КОЗАЦТВА У ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Сучасні події в Україні, пов'язані з повномасштабним вторгненням Російської Федерації з метою загарбати українську територію, кожного з нас повертають до історичного минулого нашого народу, більша частина якого, пов'язана з боротьбою за самостійність, незалежність, право на самовизначення. Значний етап боротьби за Україну припадає саме на історичний період Козацької доби. Тому, вкотре прагнемо пізнати і переосмислити значення козацького періоду для сучасної вітчизняної історії, а саме, звернути увагу на витoki українського козацтва, розглянути передумови, причини та фактори формування вільної воєнно-промислової людності – козацтва.

Теорія досліджуваного питання, широко представлена авторами підручників з історії України: В. Багацький, О. Бойко, О. Гісем, Л. Кормич, В. Король, М. Лазарович, В. Литвин, Н. Левицька, П. Музиченко, М. Пасічник, В. Світлична, І. Терлюк та інші.

Висвітлення науковцями теми Козацької доби у підручниках з історії України так чи інакше починається із з'ясування причин та факторів, що сприяли утворенню феномену козацтва на території нашої держави. Це і стане предметом нашого дослідження. Отже, розглянемо погляди деяких авторів на питання зародження українського козацтва та з'ясуємо, як це питання висвітлено у підручниках, навчальних посібниках з історії України.

Так, Н. Левицька зазначає, що питання про походження козацтва до 19 ст. залишається міфом. Однак, в результаті дослідження джерельної бази, авторка зазначає, що, як окрема суспільна верства, що має власний устрій, звичаї, традиції, організацію козаччина почала формуватись лише у 16 ст. Також авторка розділяє думку історика М. Грушевського, щодо боротьби осілого хліборобського народу з кочовим населенням степу, як фактору, який сприяв появі воєнно-промислової людності – козаків. Але разом з тим, вона наголошує,

що причину виникнення козаччини не можна виводити лише від аналогії життя народів минулих століть [3]. Подібну позицію висвітлення питання представляє науковець І. Терлюк. У своєму підручнику «Історія держави і права України» він виокремлює декілька етапів формування козацького стану і поділяє думку вчених С. Непявко, В. Щербака, що «найбільш ймовірнішою версією виникнення козацтва є та, яка показує в часі джерела його формування» [7].

Автор підручника «Історія держави і права України» П. Музиченко зазначає: «У степу на південно-східних рубежах Русі в кінці 12 ст. виникають військові об'єднання з русів і половців, які формувалися не за родовою або етнічною ознакою, а як спільна сила, яка захищала кордони Київської Русі. В цьому середовищі народилося і слово «гетьман» (вожак)» [4]. Тобто, цей автор також виводить історію козаччини ще з часів Київської Русі, а серед основних причин називає необхідність протистояти зовнішній загрози.

У навчальному посібнику «Історія України» авторка В. Світлична у питанні «Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ.» називає конкретні причини появи козаків: наявність в українському суспільстві прошарку вільних людей (як соціальний базис), посилення соціального і релігійного гноблення з боку імперій, закріпачення селян, постійна військова небезпека з боку Кримського ханства та кочових татарських орд [6]. Таким чином, авторка звертає увагу як на внутрішні, так і зовнішні чинники, що сприяли утворенню в українському середньовічному суспільстві окремого соціального прошарку – козаччини.

Автори Лазарович М., Лазарович Н. виокремлюють три головні взаємопов'язані причини, що зумовили появу українського козацтва: 1) природне прагнення українців до волі та незалежності; 2) посиленням соціального та релігійного гноблення з боку Речі Посполитої та Російської імперії; 3) необхідність захисту від татарських набігів. Також, зазначають, що необхідною передумовою формування козацького стану була наявність вільних земель на півдні України [5].

О. Гісем, в більшій мірі, головним фактором виникнення козацтва, вважає зовнішню загрозу: «Українське козацтво сформувалося в складний період, коли українські землі перебували під владою різних держав, що часто ворогували між собою. Ускладнювало ситуацію й те, що українські землі опинилися на межі двох світів (цивілізацій) – хліборобського, християнського, європейського, та азійського, кочового, мусульманського, які постійно протистояли одне одному» [2].

Подібну позицію у висвітленні питання виникнення козацтва в підручниках з історії України дотримуються автори В. Багацький, Л. Кормич, В. Король, М. Пасічник, В. Литвин та ін.

В підручнику «Історія України» О. Бойка, знаходимо найбільш деталізований виклад питання про зародження козацтва. Так, автор, спираючись

на дослідження своїх попередників, описує декілька версій походження козацтва, серед них: хозарська, чорноклобутська, черкаська, татарська, автохтонна, болохівська, бродницька, уходницька, захисна, соціальна. Автор наголошує, що жодна з цих теорій не пояснює і не розкриває у повній мірі причини формування козацьких угруповань, але кожна з них має долю ймовірності [1].

Таким чином, висвітлення питання виникнення козацтва об'ємно по різному відображається в підручниках та навчальних посібниках. Одні автори лише згадують чи однобічно виокремлюють конкретні причини виникнення козацтва, інші вдаються до більшої деталізації розгляду питання. Однак, аналізуючи вищезазначені джерела на предмет дослідження, ми дійшли висновку, що значних розбіжностей у висвітленні теоретичного навчального матеріалу між авторами немає. Ми помітили, що серед причин виникнення українського козацтва, усі автори виокремлюють як зовнішні так і внутрішні чинники. Різняться думки авторів щодо конкретизації хронологічного початку українського козацтва, посиляючись на малу кількість джерельної бази, яка б мала достовірну інформацію про події тих часів.

Вважаємо, що викладення навчального матеріалу з питання «Виникнення українського козацтва», його об'ємність, деталізація, залежить, в першу чергу, від цільової аудиторії, на яку розрахований посібник, навчальний підручник (здобувачі середньої освіти, здобувачі фахової передвищої освіти, здобувачі вищої освіти) та мети його використання (навчання, контроль знань, підготовка до ЗНО, самоосвіта).

Література:

1. Бойко О.Д. Історія України. 2018р. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/ukraine-history-boyko-7-edition-2018/24.php> (дата звернення 11.10.2022 р.).
2. Гісем О. Історія України. Довідник + Тести. Повний повторювальний курс, підготовка до ЗНО. URL: https://pidru4niki.com/75956/istoriya/formuvannya_ukrayinskogo_kozatstva_viniknennya_zaporozkoyi_sichi_reyestrovogo_kozatstva (дата звернення 8.10.2022 р.).
3. Левицька Н. Історія України. Україна в світі: історія і сучасність. URL: https://pidru4niki.com/17170218/istoriya/viniknennya_genezis_ukrayinskogo_kozatstva (дата звернення 12.10.2022 р.).
4. Музиченко П. Історія держави і права України. URL: https://pidru4niki.com/13841028/pravo/viniknennya_ukrayinskogo_kozatstva
5. Лазарович М., Лазарович Н. Історія України: відповіді на екзаменаційні питання. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-10481.html> (дата звернення 8.10.2022 р.).

6. Світлична В. Історія України. URL:
https://pidru4niki.com/1122061444728/istoriya/viniknennya_ukrayinskogo_kozatstva_zaporozka_sich (дата звернення 11.10.2022 р.).

7. Терлюк І. Історія держави і права України. URL:
https://pidru4niki.com/1151051345450/pravo/kozatska_derzhava_pravo (дата звернення 11.10.2022 р.).

КОРЖ В.О
ЗДОБУВАЧ ОСВІТИ
ВІДОКРЕМЛЕНОГО СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ТЕХНІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НАУКИ І
ТЕХНОЛОГІЙ»

ВІЙСЬКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ЗБРОЯ КОЗАКІВ

На сьогоднішній день сучасне українське суспільство проходить дуже важкий і серйозний етап в історії розвитку нашої надзвичайно сильної країни. Загрози стерти Україну з лиця Землі, зруйнувати її традиції, домівки, мову, культуру, менталітет, державну символіку і знищити український народ, українську націю, переслідували країну на протязі всього історичного шляху. На жаль, і зараз також. Щодня і щоночі воїни Збройних сил України борються за кожний шматочок, кожний сантиметр нашої рідної землі. Звільняють окуповані населені пункти, виганяючи жорстоких окупантів геть з української землі. Вони борються не лише за нашу землю, але і за наше вільне життя в вільній країні, за спокійне життя наших батьків, дітей, сестер, братів. Як і згадувалося вище – все це переслідувало наш народ ще з давніх глибин історії існування нашої землі. Тому слід не забувати і шанувати історію тяжкої долі нашої країни та її захисників – козаків.

Українському козацтву, цьому унікальному явищу світової історії, належить найвидатніше місце в історичному розвитку України. Протягом кількох століть воно відіграло провідну роль в усіх сферах історичного буття українського народу, взявши на себе здійснення найважливіших завдань, що стояли перед українською нацією. [1, с.7]

Слово «козак» тюркського походження, у перекладі воно означає «вільна людина». Унікальність українського козацтва полягає в тому, що воно стало окремим суспільним станом із визначеними правами й мало свою територію, незалежну від державної адміністрації. [2, с.2]

Основними причинами виникнення козацтва були:

- зростання великого феодалного землеволодіння, що розпочалося з XV ст. І підштовхнуло процес господарського освоєння та колонізацію нових земель;
- посилення феодалної експлуатації з боку польських і литовських феодалів, шляхти, прогресуюче закріпачення селян;
- політика полонізації українського народу, наступ католицької церкви на права православної, посилення релігійного гніту українців;

– зростання зовнішньої загрози, нагальна потреба захисту від турок і кримських татар. [2, с.2]

У численних походах і боях українське козацтво виробило самобутнє військове мистецтво, техніку ведення бою як на суші, так і на воді. [3]

В близькі походи йшли без обозу, із самими саквами та юквами, а в далекі – за значною кількістю возів, їх могло бути до 10 тисяч. Як свідчать сучасники, козацькі похідні вози були досить легкі, невеликі. На десять козаків звичайно брали один віз. Крім обозу, на возах перевозили ще й гармати. У похід виступало по два-три полки в ряду, попереду кожного полку йшла музика, а за нею несли полковий прапор. Звичайно на чолі полку йшов полковник, усередині – хорунжий, а позаду – курінні отамани. [1, с.92]

На ворожій території попереду йхав верхи або йшов пішки охоронний загін, який виконував і функцію розвідки, організовував сторожі або чати. [1, с.92]

Козацька піхота шикувалась у три шеренги. Стреляла тільки перша шеренга, другі після кожного пострілу подавала їй (виконавши деякі підготовчі операції) заряджені третьою шеренгою рушниці. Завдяки цьому козаки досягали великої щільності та безперервності рушничного вогню. Водночас визначальним у бою був прицільний, а не залповий вогонь. [1, с.93,96]

Найчастіше кіннота піхота вела наступ «лавою» – розгорнутою напівколом лінією, атакуючи в такий спосіб ворога не лише з фронту, а й з флангів, заходячи в його тили замикаючи в кільце оточення. [1, с.96]

Козаки застосовували і розсипний стрій, в якому кожен окремих козак проявляв особисту ініціативу, що свідчило про загальну демократичність запорізького козацтва. В Європі на той час панував лінійний стрій, що позбавляв будь-якої ініціативи. Під час оборони козаки шикувалися у форму трикутника («триангули») [1, с.96]

Найпопулярнішим бойовим порядком був так званий табір – важливіший елемент козацької тактики в умовах рівнинної степової місцевості на марші, в наступні та обороні. [1, с.96]

Вдень козаки відволікали увагу ворога малими боями, щоб уночі атакувати його, зненацька заскочивши в пітьмі. Особливо часто вони робили засідки в лісі, майстерно заманюючи супротивника й повною мірою використовуючи елемент раптовості для перемоги над переважаючими силами ворога. [1, с.97]

У польових боях козаки завжди намагалися оточити ворога, вдаючись до складного тактичного маневру охоплення противника з флангів і вихід у його тил. У фронтальні атаки кидалися з холодною ручною зброєю після рушничного обстрілу або артилерійської підготовки, зруйнувавши передні ряди ворожих військ. [1, с.97]

Козаки намагалися не оголяти свій фронт і не підставляти авангардні частини під удари польської кінноти, яка була основною ударною ланкою польських збройних сил. [1, с.97]

У сутичках з окремими татарськими загонами запорожці після попередньої нетривалої стрілянини переходили до рукопашного бою. [1, с.97]

Іноді перед битвою відбувалися так звані герці, тобто поєдинки. Кілька десятків кіннотників рушали до ворожого табору й викликали ворога на герць. У відповідь збоку ворога виїжджали герцівники, і бій розгортався майже по цілому фронту. Ворогові завдавалися відчутні втрати. Коли увага ворога зосереджувалася на герцях, з табору виходила піхота, яка завжди відігравала вирішальну роль у козацькому війську, непомітно підходила до ворожих позицій, і починалася загальна битва. [1, с.97]

У козаків здавна був поширений засіб індивідуального захисту від ворожого обстрілу, тоді ще не відомий у Західній Європі, - самоокопування. Цей засіб козацтво виробило в умовах південних степів під загрозою повсякчасного нападу татар. Він був надійніший, ніж панцирі та кольчуги польської шляхти й солдат-найманців, передусім німців. У часи вогнепальної зброї вони вже мало з «Кожний має свій захист яму в землі. Ставши на ноги, вони стріляють із рушниць; а коли стріляє ворог, ховаються по ямах, і жодна куля їх не влучить», – писав мандрівник середини XVII ст. Павло Алеппський. [1, с.98]

Козаки взагалі добре вміли будувати земляні укріплення. Блискавично споруджували запорожці вали, рови, засіки, шанці, редуги, табір. [1, 98]

У козацькій тактиці чільне місце належало арматі. Виконуючи самостійно різні бойові завдання, армата створювала також умови для навального наступу козацької піхоти й кінноти. Козаки під час штурму використовували різноманітні укриття. Зокрема гуляй-городи спеціальні рухомі пристрої з дерев'яних щитів на колесах або полозах з абразурами для рушниць та гармат. [1, 98]

У раптових нападах, засітках, які викликали розгубленість і паніку в стані ворога, армата влучним безперервним вогнем остаточно дезорганізувала ворожі війська. [1, с.98]

Козацька стратегія мала яскраво виражений активний, наступальний характер. [1, с.98]

Стратегія концентрованого удару була головною рисою козацького військового мистецтва. Козаки добивалися перемоги переважно в польових

битвах. Велику майстерність виявляли вони під час облоги та штурму фортець.[1, с.99]

Бувало, що й козаки ухилялися від рішучого бою, але лише в несприятливих для них умовах. Вони намагалися нав'язувати супротивникові не вигідну для нього позицію. Запорозьке Військо часто застосовувало резерв, яким козаки морально пригнічували ворога й добивалися перелому в битві на свою користь. Розробляю чи стратегічні плани, козацькі полководці на давали великого значення фактору раптовості. До останньої хвилини приховуючи свої сили, Запорозьке Військо прагнуло захопити ворога зненацька, несподіваним наступом перемогти його. [1, с.99]

Один з головних напрямів військового мистецтва козацтва полягав у поєднанні воєнних дій з дипломатичними переговорами, у взаємозв'язку і взаємовпливі зовнішньої політики та воєнної стратегії. Це великою мірою визначило загальноєвропейську роль воєнної діяльності козацтва: опір турецько-татарському наступу та пануванню в Україні Речі Посполитої виливався в національно-визвольні війни, які мали міжнародний характер і впливали на і політичну ситуацію в Європі та Азії. [1, с.99]

Козацтво мало різноманітну зброю для дальнього й близького бою. Особливо добре козацьке військо, яке сучасники називали «вогнистим» або «рушничним», було забезпечене вогнепальною зброєю, перевершуючи в цьому західноєвропейські армії. Козацький піхотинець міг мати кілька рушниць, а кіннотник – кілька пістолів.[1, с.231]

У першій половині XVI ст. з'являється в Україні й розповсюджується серед козаків аркебуз, або гаркебуз, у якому дерев'яне ложе вже мало вузький вигнутий приклад. [1, с. 233]

Поширюється гаківниця - залізна або мідна трубка із залізною чи дерев'яною палицею в тильній частині замість приклада, яку стрілець клав під руку. Для посилення віддачі на дулові був гак, який під час пострілу чіпляли за упор. Порох запалювали через запалювальний отвір тліючим гнотом вручну, а пізніше для цього пристосували гачок, так званий серпантин. До нього приєднували гніт, який за допомогою спускового гачка торкався запалювального отвору. [1, с.233]

Значним етапом у розвитку ручної вогнепальної зброї було запровадження досконаліших запальних механізмів-гнотових, а також кременних замків. [1, с.233]

З середини XVI ст. серед козаків поширюються мушкети, здебільшого з кременними ударними замками нідерландського або французького типу, вагою 8-10 кг. Вони мали більшу пробивну силу, ніж аркебузи, і стріляли на відстань 400 метрів. Пізніше з'являються гаківниці з гнотовим замком, вагою до 10 кг, що використовувалася для оборони фортець та укріплень. Полегшена гаківниця – це і є, власне, рушниця. [1, с.233]

Ще пізніше на озброєнні козацтва з'являються два види коротких легких рушниць: півгак з колісцевим замком – прообраз пістолета – і карабін, або бандолет, з колісцем або ударним кременним замком. [1, с.233]

Є історичні відомості про те, що козаки використовували запалювальні ракети ще на початку XVI ст. [1, с.234]

Серед холодної зброї перше місце у козаків, безперечно, належало шаблі, яка набуває широкого розповсюдження вже на початку XVI ст. І стає символом військової доблесті козака. Вона була не тільки наступальною і оборонною зброєю, а також і певною окрасою козацького вбрання. Згодом розповсюджуються польські, угорські, московські шаблі, а також шаблі місцевого, українського походження, які мають відмінну форму й техніку виробництва. Поступово формується тип козацької шаблі. [1, с.234]

На другому місці серед холодної зброї у козаків був спис, який використовували як кіннотники, так і піхотинці. Замість списів піхотинці іноді користувалися косами, особливо коли вливалася до козацького війська селянська маса й зброї не вистачало. [1, с.234-235]

Для рукопашного бою у козаків були ножі, кинджали, клепи (бойові молотки). Якірці чи рогульки розкидалися степом, де мала проходити ворожа кіннота.[1, с.235]

Тривалий час, до кінця XVII ст., на озброєнні козацького війська залишався стародавній лук. До того ж у XVI ст. і навіть у першій половині XVII ст. Деяка ручна вогнепальна зброя поступалася перед луком щодо

влучності й дальності стрільби. В дощову погоду, коли порох відволожувався, козаки теж брали до рук лук. Отже, сагайдак, куди вкладалися лук і стріли, був обов'язковим елементом спорядження запорожця. [1, с.235]

Перевагою козацького війська перед західноєвропейськими військовими силами було те, що в кожного запорозького козака існувала комбінація наступальної зброї та зброї захисту. [1, с.235]

Отже, дослідивши військове мистецтво та зброю козаків, я хочу зробити висновок, що козаки зробили вагомий внесок в історію та розвиток нашої

країни, особливо у воєнні часи. Вони постійно щось змінювали та вдосконалювали свої тактики ведення бою, покращували та використовували нову зброю. І на сьогоднішній день Збройні сили України також прикладають всі зусилля, щоб захистити нашу Україну і звільнити окуповані населенні пункти від російських окупантів. Історія українського козацтва та досягнення козаків сьогодні є для всіх нас чудовим прикладом сили, мужності та незламності.

Література:

1. Апанович О. М « Козацька енциклопедія для юнацтва» 2009р.
2. <https://studfile.net/preview/4532393/page:2/>
3. <http://shkolyar.in.ua/kozacke-viyskove-mystectvo8>

ДУБІНІН Я.І.
СТУДЕНТ ВІДОКРЕМЛЕНОГО
СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ
«ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ «ПОЛІТЕХНІКА»
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ»

ВІЙСЬКОВА МАЙСТЕРНІСТЬ КОЗАКІВ

Українське козацтво – феноменальне явище світової історії. В минулому нашу країну називали «козацька земля», «козацька нація». Козаки були наймогутнішою військово-оборонною і духовною силою, яка звитязно боролася із загарбницькою політикою сусідніх держав та ворогами.

Протягом кількох століть українські козаки стерегли кордони, воювали, захищаючи не лише власні інтереси, а й інтереси інших країн: козацькі загони були бажаною підмогою і у польському, і у французькому війську. Воювали на суші і на морі. Про славетні бої і походи козаків, про їх сміливість, відвагу й винахідливість ходять легенди. Козаки були неперевершеними майстрами військової справи свого часу.

Слава про волелюбних, українських предків, несхитної волі славних козаків, живе і донині. І сьогодні, коли наш народ знову героїчно веде боротьбу за збереження своєї незалежності, як ніколи, актуальним є вивчення героїчного минулого нашого народу.

Запорозьке військо славилось високою боєготовністю і військовою майстерністю. Це досягалося значною мірою завдяки тому, що воно було регулярним і певна його частина перебувала в черговому режимі, тобто жила в куренях на Січі, займаючись повсякденною бойовою підготовкою.

Гарнізон Січі був здатний негайно дати відсіч ворогові, а також за короткий час зібрати велике військо. Висока військова майстерність досягалась за рахунок добре налагодженого навчання. Постійні сутички з татарами теж гартували військову міць.

В умовах постійного очікування небезпеки виник новий тип вояка – універсального, витривалого, готового до швидкої зміни обстановки. Поступово виробилися як стратегія, так і тактика козацького війська.

Військове мистецтво українського козацтва почало формуватися з кінця XV ст. і завершилося з ліквідацією останніх українських козацьких формувань.

Підготовка козака до оволодіння мистецтвом бою відбувалася так: навчання у родових козаків починалося з дитинства і здійснювалося батьком, далі доповнювалося індивідуальною практикою в тому чи іншому козацькому середовищі (особливо під час воєнних дій). Тоді в першу чергу оволодівали технікою бою списом та шаблею, а потім знайомилися з іншою холодною зброєю. Навчання за козацької доби мало свої особливості в залежності від того чи іншого формування. Часто основи бойового мистецтва засвоювали від родичів та місцевих знавців цієї справи, а потім відточували його у боях та за власним бажанням (єдиного централізованого навчання не існувало).

На Січі джур і молодиків вишколював призначений козак-батько за участю курінних знавців, а також відповідні старшини на загально-січовому рівні. Поряд із цим, козацької науки могли навчатись по зимівниках і бурдюгах. Повноцінні козаки-лицарі постійно вправлялися у бойовому мистецтві у мирні часи та відточували його під час постійних військових походів.

Низове і реєстрове городове козацтво вже було озброєне рушницями і пістолями з кремінними (коліщевими, а пізніше ударними) замками і мало власну легку артилерію. Поряд з наступально-розвідувальними (диверсійними) діями кінноти і штурмами фортець запроваджується новий бойовий порядок – батовий стрій піхоти, озброєної рушницями і списами, триангула і рухомий табір.

Особливістю тришеренгового «батового» строю козацької піхоти було те, що стріляла лише перша шеренга, яка складалася з досвідчених козаків і старшин; друга, яку становили молодики і служителі старшинські, приймала розряджену рушницю і передавала заряджену першій шерензі; третя шеренга, що складалася з старих козаків і джур, заряджала рушницю.

Перша шеренга приймала заряджену рушницю лівою рукою, а після пострілу передавала назад правою. Внаслідок такої організації вогню перша шеренга весь час знаходилась обличчям до супротивника і мала можливість вправно цілитись, не марнуючи час на операції, які збивали руку стрільця.

На землі в ногах першої і другої шеренг лежали списи, обернені наконечниками до ворожого фронту. Списи застосовувались проти удару ворожої кінноти і під час атаківання супротивника. Списи наїжачувала друга шеренга, а перша продовжувала стріляти.

В цей період виникає новий бойовий порядок козаків, який призначався для оборони і дістав назву триангули. При цьому бойовому порядку козацьке з'єднання шикувалося трикутником, кути якого підсилювались артилерією.

Козацький табір, основою якого був обоз, будувався з возів і міг бути у вигляді трикутника, прямокутника, кола тощо. Він міг бути табором-фортецею з ровом, валом, вовчими ямами і стінами, коли у вози насипалася земля і колеса закопувались на валу, а також рухомим табором, вози якого з'єднувались ланцюгами і приводилися в рух кіньми або волами, що впрягалися з обох боків.

Лава, як головний порядок козацької кінноти, застосовувалася для розладнання рядів супротивника перед атакою головної частини загону, відволікання уваги супротивника від удару головного загону, маскування маневрів своїх військ, заманювання супротивника у засідку, а також для переслідування і охоплення відступаючого супротивника.

У ході кавалерійських боїв українські козаки застосовували рушниці лише при розгардіяші, а під час бою галасом, застосовували пістолі, стріляючи лише в упор, щоб куля не влучила у своїх, або на відкритій місцевості, на противагу татарським лучникам.

Розквіт військового мистецтва українських козаків припадає на Визвольну війну українського народу середини XVII ст. Поступово українське козацтво пристосовувалося до нових воєнно-політичних реалій. Військова служба на боці тієї чи іншої сторони стає головним заняттям козацтва і чи не єдиним джерелом прибутку, бо через постійні спустошливі походи різних армій немає можливості вести власне господарство.

Величезне значення мали й морські походи козаків. За словами істориків, започатковував їх засновник першої Запорозької Січі – Дмитро Вишневецький. Він спускався Дніпром до Чорного моря та штурмував колись Керченську протоку. Також одним з найвидатніших українських флотоводців у козацьку добу вважають Петра Сагайдачного. Про майстерність козаків ходили легенди, їм навіть приписували наявність підводних човнів.

Для зручності управління людьми в поході по одному з бортів судна розміщався певний курінь. Човни для морських походів – липи і дуби виготовлялися на Січі, де були майстри козацької корабельної справи. Кожен курінь для спорудження власних човнів мав виділяти кошти із своїх прибутків. Ліс і оснащення для спорудження човнів організовано закуповувалися за межами Запорожжя. Інколи під час вдалого походу козаки використовували трофейні турецькі судна. У морські походи кожен козак брав шаблю, кинджал, два пістолі, від двох до п'яти рушниць, шість фунтів пороху, відповідну кількість куль і шроту.

На козацькому човні можна було встановити до шести фальконетів, однак це робилося в особливих випадках, зазвичай при обороні або у засідці. Запас провіанту визначався на число команди: сухарі, сало, копчене м'ясо, сушена риба, пшоно, борошно, діжка або барильця з прісною водою. Брати із собою і вживати у морських походах спиртні напої суворо заборонялося. Коли ж таке траплялося, то винуватців викидали за борт.

До супротивника козаки підходили з боку сонця, оскільки проти сонця видимість набагато гірша. Атакували, як правило, вночі або перед самісіньким світанком. Поблизу берега, на мілинах навіть найпотужніші кораблі турків не мали успіху у бою з козаками. Однак у відкритому морі у козаків було мало шансів на перемогу. Найчастіше об'єктом нападу козаків були поодинокі кораблі,

які стояли на якорі неподалік від берега, або під час штилю. При вітряній погоді великі вітрильники розвивали значно більшу швидкість, ніж козацькі судна. Галери козаки атакували з корми, де не було гармат. Захопивши кілька турецьких кораблів, козаки під час бою використовували їхню вогневу міць проти інших, а потім пускали на дно або залишали невільникам.

У разі, якщо запорозька флотилія при вітрі вдень у відкритому морі потрапляла в поле зору турецької військової ескадри, їй доводилось розпорощуватись по морю, щоб не бути розстріляною з важких гармат або потопленою таранними ударами багатотоннажних кораблів. Штурмів на морі козацькі човни «липи» і «дуби» не витримували і у більшості випадків тонули.

Перші письмові згадки про морські походи запорозького низового козацтва датуються 1492 р. З кінця XV і до останньої чверті XVI ст. об'єктами походів запорозьких козаків були передмістя фортець гирла Дніпра, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, а також узбережжя Криму. Декілька разів запорожці діяли під Азовом. Починаючи з 70-х рр. XVI ст. запорожці розгорнули активні дії по всьому Чорноморському басейну. Від захоплення кораблів козаки переходять до штурмів і руйнувань потужних турецьких фортець і відкритих боїв з турецькими ескадрами на морі, наводячи жах на супротивника.

Не менш важливе значення, крім іншого, віділялося володінню та вдосконаленню техніки бою з холодною зброєю, де визначальними були спис (піка) і шабля (шашка).

Техніка бою зі списом залежала від його розмірів, ваги, озброєння противника, а також від того, чи козак діє на коні чи пішки. Попри всі ці особливості єдиним було те, що головну увагу приділяли пробивним діям основним (переднім) вістрям, хоча і зворотнім кінцем списа також завдавали ударів. Як правило, у пішому бою спис тримали двома руками з таким розрахунком, щоб попереду передньої руки воїна знаходилася довша частина древка списа. Такий принцип тримання списа дозволяє здійснювати передньою частиною древка глибокі відбиви і ударні дії на верхньому і нижньому рівнях. Поряд із цим задню частину древка можливо було використовувати під час перехватних передніх пробивних ударів задля поглиблення ударно-атакуючих дій. Задньою кінцівкою древка також здійснювалися відбивні і атакуючі дії як вперед, так і назад.

Саме тримання шаблі передбачало м'якість-еластичність і разом з тим щільність, таким чином щоб клинок був продовженням руки. Відбивні рухи прагнули робити ковзаючо-відвідними, що дозволяло швидко нанести атакуючий удар. Важливе значення відводилось як різноманітним ударновідбивним рухам, так і блискавичній зміні напрямків та рівнів бойових дій.

Характерною особливістю української козацької техніки шабельного бою у пішому порядку було використання ударних рухів ногами та підсіди – підходи з ударно-захоплюючими діями вільною рукою.

Щодо рукопашу, то за козацькою традицією він відігравав другорядне значення і формувався на основі базисних рухів зі зброєю. Пересування і ударно-захисні рухи повторювали відповідні дії зі зброєю тільки з поправкою на те, що рухи замість зброї здійснюють кінцівки. Слід підкреслити, що у козацькому рукопаші посилюється вага ударно-захисних дій ногами, що лише певною мірою присутні у шабельному бою.

Отже, військова майстерність козаків, сміливі походи сприяли наростанню їхнього авторитету та популярності на міжнародній арені, що свідчило про те, що Україна в особі козацтва створила окрему військову та політичну силу. Легендарні предки українського народу значно вплинули на нашу історію, традиції, вірування та тернистий шлях до свободи та незалежності. Саме тому козаків завжди будуть пам'ятати та шанувати як визволителів, могутніх воїнів та народних героїв.

Література:

1. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. – Львів: Світ, 1990. –Т.І. – 316 с.
2. Мицик Ю.А., Плохій С.М., Стороженко І.С. Як козаки воювали: історичні розповіді про запорізьке козацтво. – Дніпропетровськ: Промінь, 1990. – 302 с.
3. Стороженко І. С. Богдан Хмельницький і воєнне мистецтво у Визвольній війні українського народу середини XVIII ст. – Кн.1. – Дніпропетровськ, 1996.
4. Сергійчук В. І. Морські походи запорожців. – К.,1992.
5. Шпитальов Г. Г. Запорозька флотилія в період російсько-турецької війни 1768–1774 років // Південна Україна XVIII–XIX століття: Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ. – Вип. 4. – Запоріжжя, 1999. – С.134–143.
6. Задунайський В. Козацько-лицарське мистецтво – сутність української козацької спадщини // Донецький вісник НТШ. – Донецьк, 2001. – Т. 1. – С.76–80.

РЕВА Д., ВАНАДЗЕ Л.
ЗДОБУВАЧІ ОСВІТИ
ВІДОКРЕМЛЕНОГО СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

ВІЙСЬКОВЕ МИСТЕЦТВО КОЗАКІВ

Сьогодні тісно переплітається з минулим, на жаль, ми з вами спостерігаємо драматичний період, яких в нашій історії не мало. Актуальність даної теми заключається в тому, що український народ багато століть поспіль був поневоленним, прагнув свободи, йшов на ризик, але дух та сила нескореності дійшла до наших часів. В далекі часи епохи Відродження зародилося українське козацтво. Головною метою теми є початок формування козацтва, як зароджувалось бойове військо мистецтво, тактики бою та яку зброю використовували козаки.

Козацтво бере свій початок в далеких 80–90-их роках XV століття, - саме тоді було зафіксовано населення центральної України, яке займалося різними промислами – полювання, рибальство, видобуток солі, охороною між князівством Литовським та Кримським ханством [1]. Епіграф який дає дуже влучну характеристику козаків є уривок з поеми Тараса Шевченка «Іван Підкова»:

«Було колись — в Україні
Ревіли гармати;
Було колись — запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю;
Минулося — осталися
Могили на полі.» [2]

Якщо заглибитись більш детально ми можемо зрозуміти, що козацтво – це військово-політична структура, яка взяла під свій захист православне населення українських земель від нападів кримсько-татарських і турецьких орд, національно-феодального тиску Польської і Литовської держав [3, с. 5]. А якщо говорити про самих козаків – це вільна, відважна людина, воїн-вершник.

Формування козацтва спочатку йшло без всякої військової організації, кілька десятків чоловік збиралися у ватаги, обирали отаманів.

Козаки використовували достатньо просту зброю: луки, списи, сокири, шаблі та примітивні рушниці. Але навіть у той час, їх зброя поділялася на 2 види – холодна та вогнепальна. Щодо холодної зброї, то найпопулярнішими були шабля. Також Запорожці використовували різноманітні клинки, які виготовлялись в кузнях Січі. Найпопулярнішими серед вогнепальної зброї були пістолі – застаріла назва пістолета, зазвичай козаки носили за поясом по 2 пістолі і ще 2 пістолі – у кобурах на сідлі. Рушниці – козаки не використовували рушниці одного походження, тобто, чи то кримського, турецького, кавказького, чи то німецького, польського або російського виробництва. Фузії – рушниця з ударно-кремінним замком.

XVI століття одна з важливих сходин розвитку козацтва, козаки почали освоювати простори нижче дніпровських порогів – так званий Низ (сучасне Запоріжжя); з того часу почалося будівництво Січі під керівництвом Дмитра Байди-Вишневецького. Саме з того часу ходили чутки про Військо Запорозьке, яке славилася своєю міццю в універсальній бойовій підготовці, маневреності та й взагалі воно було згуртоване. Кожен день життя козака міг стати останнім, але навички та бойовий досвід доводили їх незламну волю до життя та перемоги.

Основними видами військового мистецтва козаків були: піхота, кіннота, рухомий табір, артилерія, саперна справа, морські походи.

Піхота українських козаків в XVII столітті була найдосконалішою. Одна з цікавих стратегій запорожців – це тришеренговий бойовий порядок шиккування козацької піхоти. Головні принципи даної стратегії полягали в тому що, коли перша шеренга стріляла, друга після першого пострілу подавала їй заряджені третьою шеренгою рушниці. Завдяки злагодженій роботі козаків мушкетний вогонь був щільним і безперервним [5].

Взагалі, до XVII століття такого роду війська, як кіннота, не існувало. А ось під час гетьманування Богдана Хмельницького, відбулося її формування і дуже часто серед козаків зустрічалися неперевершені майстри верхової їзди. Козацька кіннота складалася з легкої кавалерії і використовувалася як допоміжне військо; головне завдання кінноти – розвідка, атака, переслідування ворога [6].

Найголовнішим для козака був бойовий порядок, тоді його називали – табір. Такий порядок застосовувався в наступі чи обороні, який відбувався з возів, скріплених ланцюгами у кілька рядів та влаштований чотирикутником. Гармати виводилися з боків – по одній, позаду – дві. Тим самим вони утворювали безпечне коло. Наразі сучасники називають це «рухомою фортецею» або ж «рухомий табір» [7].

Якщо казати про артилерію на Січі, то вона цінувалася як золото, тобто, її було не багато. А сама козацька артилерія формувалася з легких польових

гармат невеликого калібру, які не обмежували рухомість і маневреності козацького війська під час ведення бою [8].

Справжній козак – це неперевершений воїн, який відданий Батьківщині та майстерно робить свою справу, але козак, також має вправно володіти сокирою, лопатою і мати все потрібне, щоб сипати вали. Тому й у саперній справі козаки були найкращими, саме це ми з вами можемо вважати їх родзинкою [9, пункт 2].

Ще одним з важливих видів військового мистецтва козаків були морські походи. Найголовніша складова цих походів – морська флотилія, яка складалася з малопомітних та швидкохідних човнів, так званих «чайок». Маневреність яких дозволяла козакам швидко наздогнати супротивника й атакували його; у той час козаки оминали перший етап морського бою – артилерійську дуель [9, пункт 3].

Формування козацтва та їх мистецтва йшло століттями, тому козаки змогли винайти 3 головні тактики – це галас, герць та розгардіяш. Галас – це змішування з ворожим військом. Герць – це поєдинок українських козаків перед боєм, двобій окремих воєнів перед головною битвою, в якому наочно було видно військово мистецтво. Розгардіяш – це спосіб ведення рукопашного бою, окремими, розрізненими, не пов'язаними між собою, загонами найліпших козаків з метою прориву лінії оборони супротивника, нанесення паніки.

Козак не просто воїн – це герой, який міг бути і моряком, і піхотинцем, і вершником. Від часів появи козацтва до сьогодення бачимо, що саме наша армія, яка боронить Батьківщину – це нащадки славетних козаків. В українській літературі та мистецтві багато творів, які розкривали тему козацтва. Військово мистецтво козацтва цікавить різні категорії людей, тому матеріал цієї теми можна використати у навчальному процесі, у різних культурно-масових заходах, а бойова зброя, яка допомагала козакам іти до перемоги і зараз допомагає славетним бійцям ЗСУ тримати дух волі та нескореності в сучасних бойових діях.

Література:

1. Козацтво // Історія війн і збройних конфліктів в Україні: Енциклопедичний довідник / Авт.-упор.: О. І. Гуржій та ін. — К.: Видавництво гуманітарної літератури, 2004. — С. 235.
2. «Іван Підкова» Тарас Шевченко – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev114.htm>
3. Історія українського козацтва XV-XX ст.: навч.-метод. посіб. для студ. іст. ф-ту / О. Бачинська. - О. : Одеський національний ун-т ім. І.І.Мечникова. Історичний факультет, Кафедра історії України. Відділ історії козацтва на півдні України НДІ козацтва Інституту історії України НАНУ, 2007
4. Шпитальов Г.Г. КОЗАЦЬКІ ВІЙСЬКА [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2007. - 528 с.: іл.. – Режим

доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kozacki_viyska (останній перегляд: 20.10.2022)

5. Федоровський, Юлій Рудольфович. Історія українського козацтва: навч. посібник / Ю. Р. Федоровський ; Східноукраїнський національний ун-т ім. В.Даля. - Луганськ : Глобус, 2006. - 124 с.

6. Історія українського козацтва [Текст] : нариси : у 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій ; НАН України, Ін-т історії України, НДІ козацтва. - К. : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2000 .

7. Козацтво // Довідник з історії України / за ред. І. З. Підкови, Р. М. Шуста. — К. : Генеза, 2001. — ISBN 966-504-439-7.

8. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. – Львів: Світ, 1990. –Т.І. – 316 с.

КОВАЛЕНКО О.Ф.
ВИКЛАДАЧ ІСТОРІЇ
ВІДОКРЕМЛЕНОГО СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ НА КРИВОРІЖЖІ В ПЕРІОД ГОЛОДУ 1932-1933РР. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ «ЧЕРВОНИЙ ГІРНИК»

На початку 1930 року в селах Криворіжжя настали надзвичайно важкі часи, розпочався нечуваний досі процес активної руйнації традиційного способу життя селян - Криворіжжя охопив процес колективізації. Протягом 1930-1931 років більшість індивідуальних селянських господарств було колективізовано. Продуктивність сільського господарства різко впала і 1932 рік став роком масового вилучення в селян збіжжя для закриття планів по хлібозаготівлі, що врешті і призвело до голоду 1932-1933 років.

Метою даної роботи є висвітлення процесу колективізації в 1932 році на матеріалах газети «Червоний гірник». Основна ціль - показати не лише сухі факти процесу колективізації, а й інформаційну складову процесу за допомогою матеріалів «Червоного Гірника», висвітлити маловідомі аспекти колективізації на Криворіжжі (Криворізькому районі), що призвели до масового голоду.

Хронологічні рамки роботи - 1932 рік.

Восени 1931 р. внаслідок суцільного вилучення хліба, фактично повного, життя селян району було поставлене під загрозу. Порівняно з 1930 р. поточний з різних причин видався важким для зернових культур. Їх врожайність на Криворіжжі порівняно з 1930 р. знизилася на 18%. Половина готової продукції пішла в засіки держави, що негативно позначилась на стані господарства та добробуті селян. Деякі колгоспи та одноосібники під тиском влади перевиконали план у 2 рази, що створило в керівництва уяву про наявність на селі великих запасів хліба взагалі. Створення гігантських радгоспів з площею в десятки тисяч га землі (Зернорадгосп) та колгоспів з великим земельним клином, не підкріплених відповідними економічними та агротехнічними заходами, призвело до зниження врожайності на 30%. [1. с.83-84]

Не рятував ситуацію і порівняно великий тракторний парк колгоспів і радгоспів (250 машин на початку листопада 1931 р.), реальна віддача від них була низькою. На початку 1932 р. фактично всі 298 тракторів потребували ремонту [2. с.301]. В Червоному Гірнику йде постійна критика неготовності

МТС до весняної посівної, зокрема Миколо-козельська МТС (найбільша в районі): «...шість тракторів, ще не були у майстерні», «...на ремонті ще 7 тракторів», «...на зборці стоїть 5 тракторів ще 25 виявляють дефекти». Загалом МТС мала у своєму складі 84 трактори та обслуговувала 15 сільрад. [4, 5]

Головним питанням посівної 1932 року було вилучення в селян зерна для посівної під лозунгами «реалізації насінневої позики». Відмова селян здавати навесні 1932 року збіжжя державі породжувала репресивні методи як проти селянства так і проти голів сільрад та колгоспів.[5]

Для більшості керівників районного рівня було зрозуміло, що репресії щодо голів колгоспів, які робились за невиконання хлібоздачі, були безпідставними, що прямої вини їх в цьому немає. Проте з самого початку 1932 р. різко зростає тиск вищих органів влади через послаблення у виконанні спущених згори завдань. [2. с.302]

Проблема насінневої позики призвела до затягування весняної посівної кампанії. Так на 16 квітня 1932 року план засіву по Криворізькому району виконано лише на 30 відсотків. [6]

Постанова міського партійного комітету (МПК) від 15 травня 1932 року показувала, що стан з посівом в районі залишався напруженим. При плані завершення посівної до 1 червня на 14 травня було висіяно лише 47730 га, що становило 47,7%. Трактори замість 20 годин працювали 10-12 пересічно. В якості тягла розпочато використання корів. Міськрада мобілізувала додатково ще 130

чоловік партактиву на “допомогу” сільським організаціям КП(б)У. [7]

18 травня в Червоному гірнику було опубліковано постанову РНК «Про порядок проведення сільськогосподарського податку 1932 р.». Згідно постанови, РНК робив податок з куркульських господарств необмеженим: «Всі куркульські господарства с.-г. оподатковувати з їхньої справжньої прибутковості індивідуальним порядком, а не за нормами. [7] Дана постанова розв’язала радянській владі на місцях руки, та дозволила вилучати у селян одноосібників збіжжя безобмежень.

Підготовка до збору врожаю також не була проведена належним чином. Так, на Криворізькому приймальному пункті на кінець липня з необхідних 97 тис. мішків було 28559. Працівники державної контори “Заготзерно” спали в складах на лантухах – гуртожиток був не підготовлений. Під час жнив, що затягнулись в зв’язку з пізнім завершенням посівної, з 24 по 27 липня йшли безперервні дощі, які намочили хліб в копицях. Це створило загрозу його загнивання. Рішенням від 28 липня МПК наказав здійснити просушку і форсувати скиртування. В результаті цього сирий хліб попав у скрити, де велика його кількість згодом зіпріла і була знищена гризунами, які того року небачено розмножились. [3. с.304]. Так, в Червоному гірнику виходить стаття «Не заскиртований хліб – значить незібраний хліб», де зазначається: «Дощі псуєть

хліба. Скиртування схоронює хліб від загибелі, прискорює молотьбу. Мобілізувати увагу трудящих на скиртування скошеного хліба» [8].

План хлібозаготівель в Криворізькому районі в кінці липня 1932 р. було збільшено на 18%. Тобто тепер необхідно було здати 57350 т зернових, з них 28,6т пшениці і 12,5 т. жита. Це пояснили тим, що на Київщині, Вінниччині і Донеччині стан набагато гірший, тому частку їх розкладки переведено на Кривбас. Але центр не приймав до уваги, що втрати врожаю досягли 30-40% від вирощеного, а дана цифра займала близько 66% від наявного зерна. [З. с.304]

7 серпня 1932 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову "Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперацій і зміцнення громадської (соціалістичної) власності". Це був надзвичайно суворий репресивний захід, яким передбачалося застосування відносно порушників найвищої міри покарання - засудження до розстрілу або до 10 років ув'язнення без права амністії. В народі його прозвали "законом про 5 колосків"[1. с.86]

На кінець серпня план хлібозаготівлі по Криворізькому району було виконано на 16.7 відсотків [9]. Недовиконання плану списувалося на злочинні дії куркулів: «Куркуль зриває хлібозавдання, розвалює колгосп з середини», «Натиснути на куркуля, троцита куркульські намагання загальмувати хлібозаготівлі» (Червоний гірник за 28.08.1932р.)

Постанова МПК опублікована в ЧГ за 5.09.1932 р. констатує, що план хлібозаготівлі був зірваний та звинувачує у цьому голів сільрад. Починають друкуватися щоденні зведення по здачі хлібу державі і навіть щоденні хлібозаготівельні плани та норми їх виконання [10].

На початку вересня план зернопоставки району було зменшено на 5 тис. т. Його розвертали між 23 сільрадами. У вересні місячний план заготівель знижено з 27 тис. т до 18 тис. т. в зв'язку з посівною кампанією, щоб стимулювати селян до кращої роботи. Різницю згодом перекладуть на наступні місяці. [З. с.305]

До 1 жовтня 15-20% врожаю було видано колгоспникам як зернові аванси і їх частково або повністю вже з'їли. На середину 1932 р. 20% колгоспників ще не завершили розрахунки по зерну за 1931 р., а 14% господарств – перестали вже видавати зерно колгоспникам. Стан ускладнився і масовою загибеллю коней. [З. с.304]

14 жовтня 1932 р. була видана постанова Криворізького МПК «Про перебіг хлібозаготівель у жовтні». Згідно постанови, план за першу декаду жовтня виконано на 6.9%, в одноосібному секторі – 21.1%. Приймається рішення МПК про відкликання уповноважених МПК (Ліщину, Пушкарьова, Капітанова, Титнікова) і передачу їх справ до контрольної комісії міськпарткому, приймається рішення додатково мобілізувати міський актив і відрядити на село, розслідувати справу припинення хлібозаготівлі у

Новокурській, Андріївській, Сергіївській, Новоукраїнській та Свердловській сільрадах. [11]

Згідно з графіком хлібозаготівлі в Криворізькому районі планувалось завершити до 1 жовтня. Але за зведеннями «Заготзерна» на 26.10.32 р. в районі виконано річний план хлібозаготівель лише на 45.5% [12].

Почалися репресивні заходи стосовно до колгоспів, що не виконали план:
– вивезення засівного зерна, а посівні фонди засипати ще з необмолоченого;
– привести посівні фонди у відповідність з потребою на яровий клин, а лишки вивезти;

– всебічно посилити заходи проти “твердоздатчиків”; застосовувати до них штрафи і продаж майна, “організуючи непримириме ставлення колгоспників і одноосібників до кожного випадку невиконання “куркулями даних їм завдань”;
– організувати “соціалістичні буксири” колгоспів, що виконали план, у сусідні села для “допомоги” у проведенні хлібозаготівель;

– міським профспілкам, парторганізаціям і шефам організувати наїзди робітничих і шефських бригад в села з метою посилення роботи по заготівлях. [З. с.304]

Проте найгірші часи для селян Криворіжжя розпочалось 8 листопада 1932 р. з приїздом комісії Молотова. За “злісний саботаж” хлібозаготівель було знято з роботи і репресовано 21 члена міськради і президії. Всі рішення з хлібозаготівель стали писатися й прийматися під контролем заїжджих функціонерів. Становище селян стає ще більш нетерпимим. Все менше надії залишається селянству.

22 листопада в Червоному гірнику друкується сумнозвісна постанови "Про заходи до підсилення хлібозаготівель", що передбачає:

- припинення видачі авансів колгоспникам (оплата за трудові);
- повернення незаконно-розданого хліба, притягнення голів колгоспів до відповідальності;
- вилучення в окремих колгоспників та одноосібників хліба, розкраденого в колгоспах та радгоспах;
- вилучення хліба у всіх, хто не має трудовнів;
- до колгоспів, що не виконали хлібозаготівлі застосувати натуральні штрафи («15 місячної норми м'ясоздавання»)
- Притягнення усіх відповідальних за зрив хлібозаготівель за постановою "Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперацій і зміцнення громадської (соціалістичної) власності". [13]

30 листопада Червоний гірник друкує перелік колгоспів занесених на «чорну дошку» та застосування до них, вище згаданої постанови РНК. Зокрема, було внесено на «чорну дошку» колгоспи: «Червона Україна», «Червона поляна» Явдотівської сільради, «Червоний маяк» та «Жовтень» Андріївської сільради, «ім.Чубаря» Широківської сільради, «ім.Ворошилова» Шестерянської

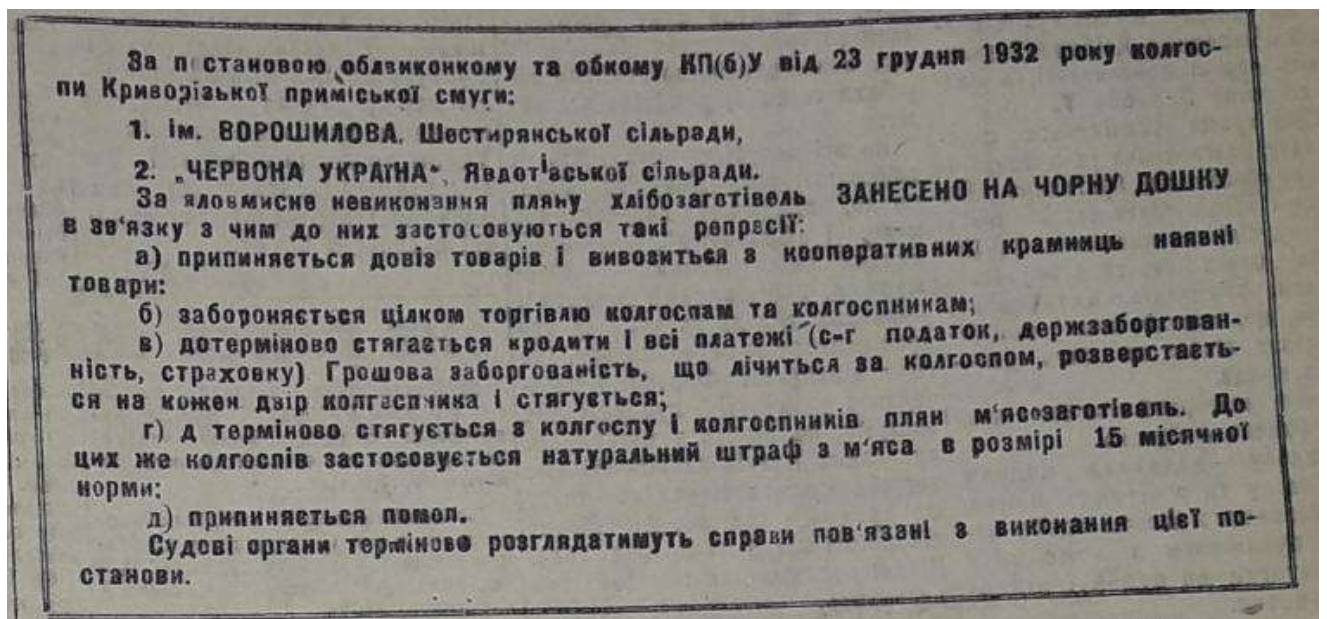
сільради, «Широко-пілля» Христофорівської сільради, за «за злісний саботаж та явний зрив виконання плану хлібозаготівлі». [14]

Починаються масові вилучення хліба репресивними методами, судові справи Хмара мобілізованих комуністів, комсомольців та профспілкових функціонерів з Кривого Рогу, разом з сільським "активом" накрила села району, перетворивши їх на пустелі. [15, 16]. З метою посилення хлібозаготівель починається повторний обмолот соломи по колгоспам [16]. З одного погонного метра полови набирають 5 кг зерна [18].

1 грудня видано постанову РНК УСРР «Про заготівлю картоплі», для Дніпропетровської області встановлено план 29 тис тон картоплі. [16]

3 грудня видано постанову РНК УСРР «Про заборону торгівлі м'ясом та худобою» [17]

Зокрема 13 грудня 1932 р. МПК приймає рішення про організацію показових судів над керівниками колгоспів і сільських рад за зрив хлібозаготівель, як над "ворогами народу".

Основними заходами хлібозаготівель стає перевірювання полови, соломи та вилучення незаконно виданого хліба у колгоспників та вилучення насінневого фонду у колгоспів, що не виконали плану.

26 грудня 1932 року в Червоному гірнику опубліковано постанову обвиконкому та обкому КП(б)У від 23.12.1932р. «Про терміни остаточного виконання пляну хлібозаготівельта про осіб, що відповідають за виконання річного пляну хлібозаготівель по всіх культурах», в якій встановлено січень 1933 р. як граничний місяць виконання плану. [19]

План хлібозаготівлі 1932 р. Криворіжжя не виконало. Згідно повідомлення "ЧГ" від 11.01.1933 р. в полі залишилося до 20% врожаю.

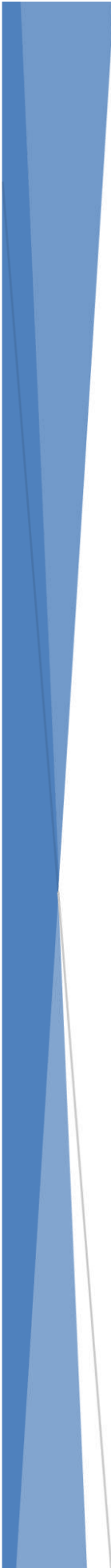
Більшість колгоспів тільки в квітні закінчить розподіл прибутків. Багато з них знову залишаться без харчів.

У груд. 1932 було введено “внутрішній паспорт”, що фактично не давало можливості селянам без дозволу місц. влади переїхати до міста. Цей захід сучасні дослідники розцінюють як повернення кріпосного права. Офіційно приваблива К., за якою повстав голод 1932–33, за приблизними підрахунками, коштувала Криворіжжю бл. 17 тис. прямих і опосередованих жертв. [2. с.342]

Щоправда, хлібозаготівельна політика на початку 1933 р. дещо зміниться. З метою підвищення зацікавленості селян у результатах праці РНК СРСР і ЦК ВКП(б) 19.01.1933 р. приймуть нову постанову про постачання зерна державі. Згідно цьому документу ліквідуватиметься договірна система заготівель і 89 даватимуться тверді зобов'язання типу податку. Визначиться й погектарна норма здачі хліба, торгівлю яким дозволять після виконання хлібозаготівлі та створення насінневого фонду. Отже, селянин надалі вже твердо знатиме, що після здачі податку він зможе розпоряджатись лишком на свій розсуд. Категорично заборонять і прийняття або нав'язування будь-яких зустрічних планів у зернопоставках.

Література:

1. *Голод: Хроніка, документи та матеріали голоду 1921–1923, 1932–1933 років на Криворіжжі* / Уклад. О. О. Мельник. – Кривий Ріг: Вид. дім, 2003. – 384 с.
2. *Історична енциклопедія Криворіжжя : енциклопедія. Т. 1* / О.О. Мельник; Відп. ред. Н.В. Балабанова. - Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. - 604 с. : іл..
3. *Сільське Криворіжжя в 1928-1932 рр.* / О. Мельник // *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр.* — 2008. — Вип. 18. — С. 300-308.
4. «Червоний гірник», 15 березня 1932 р.
5. «Червоний гірник», 26 березня 1932р.
6. «Червоний гірник», 18 квітня 1932 р.
7. «Червоний гірник», 18 травня 1932 р.
8. «Червоний гірник», 2 серпня 1932 р.
9. «Червоний гірник», 28 серпня 1932 р.
10. «Червоний гірник», 05 вересня 1932 р.
11. «Червоний гірник», 15 жовтня 1932 р.
12. «Червоний гірник», 27 жовтня 1932 р.
13. «Червоний гірник», 22 листопада 1932 р.
14. «Червоний гірник», 30 листопада 1932 р.
15. «Червоний гірник», 2 грудня 1932 р.

-
- 16.«Червоний гірник», 3 грудня 1932 р.
 - 17.«Червоний гірник», 5 грудня 1932 р.
 - 18.«Червоний гірник», 8 грудня 1932 р.
 - 19.«Червоний гірник», 26 грудня 1932 р.
 - 20.«Червоний гірник», 27 грудня 1932 р.

ЗАРЕМБА В.О.
ЗДОБУВАЧ ОСВІТИ
ВІДОКРЕМЛЕНОГО СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

АНТИБІЛЬШОВИЦЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ ОТАМАНА СТЕПОВОГО-БЛАКИТНОГО – СТЕПОВА ДИВІЗІЯ

Історія твориться й сьогодні. Та багато ще залишилося невідомих фактів про державотворення України. Важливої ролі набуває всебічне дослідження історії у часи Українського визвольного руху 1918-1922 рр.

Метою роботи є дослідження окремих епізодів повстанського руху на півдні України. Основна ціль – висвітлення перебігу повстання під керівництвом Костя Пестушка, як непересічної особистості в історії українського державотворення, лідера українського повстанського руху 1920 року.

Хронологічні рамки роботи - 1920-1921 рр.

Життя відомого українського військового діяча доби Української революції 1917–1921 рр., отамана Костя Степового-Блакитного (Пестушка Костянтина Георгійовича) було коротке, але яскраве.

Народився він 26 лютого 1898 року в селі Ганнівка Криворізького повіту Катеринославської губернії в сім'ї заможних селян. Маючи за спиною Криворізьку гімназію та Олександрівське механіко-технічне училище, в 1915 пішов добровольцем на фронт. [1, с.11] Служив підпоручиком на Західному, Румунському фронтах Першої світової війни у складі 9-ї дивізії.

В 1918 році потрапляє під гетьманську мобілізацію та служить в Маньківському полку, що в Білій Церкві, де здобуває звання полковника. Проте під час протигетьманського повстання підтримав Директорію. Та вже у 1919 бере участь в повстанні проти білогвардійців на теренах Центральної України створивши власну кількатисячну групу озброєних солдат за допомогою сил Нестора Махна, проте невдовзі розірвав контракт з анархістами та почав діяти самостійно. [4, с.14]

Після повернення до рідного села у січні 1920 був обраний виконуючим обов'язки комісара та голови Ганнівської волості. Пестушко перебував на цій посаді 4 місяці аж до самого початку повстання в травні. Коли польська армія була вже біля Києва в селах Ганнівській волості було оголошено мобілізацію в

Червону армію віком від 19 до 25 років, що викликало обурення та спричинило повстання. [6]

Мобілізованим було наказано з'явитися 10 травня в Кривий Ріг. Після того, як закінчилось оформлення документів і всіх вишикували на площі, воєнком подякував і похвалив новобранців, після закінчення Пестушко вистрелив у нього і цим самим подав сигнал для повстання. Вже за пів години було взято будинок Всеукраїнської національної комісії, а через 7 годин під контроль щойно утвореної Степової дивізії або Першої Олександрійської повстанської армії було взято все місто. [7, с.24-29]

Через 2 дні на придушення повстання з Катеринослава до Кривого Рогу прибули полки Котовського та підрозділи ВУНК, але на той час 2 тисячі бійців новоствореної Степової дивізії на чолі з Костем Блакитним покинули місто добре озброївшись та попрямували у напрямку села Варварівка, де мали зустрітися та об'єднатися з загonom Ташаніна. [6]

Взявши Кривий Ріг, повстанці під проводом К. Пестушка вирушили в рейд Херсонським степом, поповнюючи лави селянами, невдоволеними аграрною політикою більшовиків. Невдовзі повстанський загін, що діяв під лозунгом «Самостійна Україна», перетворився на потужну дивізію на чолі з отаманом Пестушком, яка стала збройним підрозділом Армії УНР під назвою Степової (Олександрійської дивізії). Катеринославські чекісти відзначали: «За досить нетривалий період часу загін Степового став налічувати в своїх рядах до 20 тисяч осіб, при двох гарматах і кулеметах; при загоні були також автомобілі, мотоцикли та велосипеди, які Степовий добув, захопивши в Криворізькому повіті дві автоколони, пускаючи військові ешелони під укіс». Повстанський рух охопив Херсонщину, частини Катеринославщини, Київщини. [3]

В червні було оголошено план наступу на Олександрію., а вже 29 червня Степова дивізія оточила місто в радіусі 5 км та відрізала війська ВУНК від зв'язку та можливої підтримки, а у цей самий час повстанці в самій Олександрії вчинили підпал військомату та магазинів, що дезорієнтувало червоноармійців, тому вже на наступний ранок місто було взято під повний контроль повстанців.

Після взяття Олександрії Степова дивізія пройшла маршем до Братолюбівки на відпочинок перед походом на Херсон та попутно звільнила найближчі населені пункти. Через тиждень війська під проводом отамана Блакитного були вже у околиць Херсону. [7, с.63-67]

При штурмі Херсону степовиками, червоноармійці отримали підкріплення, через що Степова дивізія відступила від міста. За 5 км від Херсону війська ВУНК потрапили у пастку і їх основні сили були розбиті. Через 4 години місто було взято К.Пестушко. [7, с.94-96]

Вже 28 серпня Пестушко разом зі своєю армією дісталися П'ятихаток, які представляли собою дуже важливий стратегічний об'єкт, бо через нього проходили залізничні артерії, що зв'язували західний та східний фронти. В ході

цієї операції повстанці захопили поїзд та взяли на озброєння 5 автомобілів, 10 мотоциклів, 3 броньовика та паливо. [6]

Через кілька днів Степова дивізія зайшла до Єлисаветграда із північного заходу, через важке поранення отамана Блакитного наступом командував Тишанін. Операція пройшла успішно. [7, с.97-98]

Після звільнення фортечного міста вирушили до Холодного Яру. Через: Кам'янку, Іградківку, Ружичів, Чигирин до Медведівки. 24 вересня Степова дивізія зустрілася з холодноярівцями та разом вирушили до села Медведівки, де відтепер розташовувався штаб повстанців. Після прибуття Пестушка Холодноярські отамани негайно скликали нараду, і 24 вересня 1920 року Костя Степового-Блакитного обирають Головним Отаманом усіх загонів району Холодний Яр-Єлисаветград-Чигирин. [2, с.183-184]

Через підривну діяльність більшовиків, що хотіли дискредитувати повстанські загони, та засилали своїх агентів, які підбурювали солдат до мародерства Пестушко створює повстанську комісію по боротьбі з бандитизмом, яка мала право розстрілювати всіх винних у підривній діяльності дивізії.

Після звільнення сіл Мошин та Руська Поляна зібралася нарада отаманів де підраховали кількість військ та розглядали можливість приєднання до військ УНР під проводом Петлюри. Але було вирішено залишитись та чекати доки фронт дійде до об'єднаних повстанських сил, оскільки більшість повстанців не мали зброї, та й від них більше користі буде в тилу ворога. [4, с.101-108]

Після невдалого наступу на головний штаб повстанців у селі Медведівки, 12 жовтня Червона армія почала втілювати план «ліквідації повстанської занози» та захоплення Черкас. В наслідок жорстких боїв основні сили повстанців були розбиті. [6]

У листопаді відбулася нарада отаманів та старшин. На ній, через нестачу зимового одягу, всі погодились з демобілізацією Степової дивізії, на зимовий період, а частина повстанців повернулась в Холодний Яр. Штаб Степової дивізії перейшов у підпілля. [5] У передмові до повісті Ю. Степового «В Херсонських степах» генерал М. Капустянський так оцінював дії повстанців: «На маргінесі вирішальних подій 1920 р. яскраво зарисовується роль, вага і значення організованого повстанського руху як сприятливого чинника в нашій боротьбі. Таким цінним чинником, зокрема, була дисциплінована, боєздатна і відважна Степова дивізія. Низка її блискучих перемог та бойових осягів може служити зразком маневреності і оперативності, вправності її провідників та мужності і войовничої вдачі партизанів». [7, с.3]

Навесні 1921 року, планувалось всеукраїнське повстання, координатором якого на Катеринославщині мав бути Кость Степовий-Блакитний, але через зраду отамана Андрія-Рибалко-Зірки село, в якому знаходився Пестушко оточили, а його самого при спробі прорива поранили у спину. Щоб не

потрапити у полон Пестушко застрелився. Так 29 квітня 1921 року завершилась історія Головного Отамана Степової дивізії та Холорного Яру Костя Степового-Блакитного [4, с.101-108]

Період з 1918 по 1922 роки можна схарактеризувати як масовий збройний рух українського селянства, що спрямований на право вільного володіння землею та засобами виробництва, проти реставраторів старого ладу й окупаційних режимів в Україні, за народну владу та національне і соціальне самовизначення українського народу. Спершу, обмежений своїм соціальним спрямуванням та анархістським характером, повстанський рух в Україні набрав поступово все більше національного змісту й оформився у виразну політичну визвольну боротьбу українського народу. Завойовницький шлях видатного отамана Степового-Блакитного, який попри свій молодий вік (22 роки) сформував Степову дивізію, ознаменувався тим, що він був обраний Головним отаманом повстанських сил і спромігся об'єднати при цьому холодноярівців із степовиками.

У сучасного українського покоління є свої нові герої, але ми повинні знати й пам'ятати всіх.

Література:

1. Багацький Л. Степова дивізія, Отаман Блакитний / Л.Багацький // Голос України. - 2002. - 27 березня. - С. 11
2. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. – Львів «Червона Калина», 1994. –
3. Державний архів Дніпропетровської області URL: <https://dp.archives.gov.ua/index.php/system-box/on-line/749-kostiantyn-jurijovyc-pestushko> (дата звернення 17.10.2022 р.).
4. Коваль Р.М. Повернення отаманів Гайдамацького краю. - К.: Діокор, 2001. - 288 с.
5. Коваль Р. Коли кулі співали біографії отаманів Холодного Яру і Чорного лісу. – Київ «Державна картографічна фабрика», 2006.
6. Савченко В. Атаманщина. – Одеса «Фоліо», 2001
7. Юрко-Степовий. В Херсонських степах. – Мюнхен, 1947.

ВЕДЬОРІНА С.
ЗДОБУВАЧ ОСВІТИ
ВІДОКРЕМЛЕНОГО СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

НАТХНЕННИК ПЕТРО МОГИЛА ПРОЕКТУ КИСВО- МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

У такі непрості часи, як зараз, ми повинні пам'ятати, що доля України завжди була тяжкою. Гордістю переповнюють груди за те, що наші предки були сильними, відважними та мужніми - потом та кров'ю у скрутних обставинах боролись за незалежність України, за майбутнє нашої Батьківщини. Незважаючи на побутовий дискомфорт, вони були готові до будь-яких іспитів, викликам долі. Про істинних лицарів, оборонців рідного краю заслужено лунають світом шляхетні легенди.

Козацька слава долинула до нас із-поза віків, є свідченням героїчності та незламності українського народу, силі українського духу. Козак – не просто вільна озброєна людина, а товариш, вірний друг, а найголовніше – патріот своєї держави. Козацькі воїни – українці, які більш за все любили і плекали свободу та не підкорювалися нікому, окрім рідної матері та землі. Не боячись нічого, навіть смерті, вони влаштовували бунти, повстання та війни на захист рідної землі, надихали та породжували бажання йти до кінця. Поняття «козак» навіть у найаристократичніших колах Польщі, Литви, Молдови, Валахії, Білої Русі мали тоді за синонім високого лицарського служіння. Козаки були взірцем тогочасному народові та здатні були навіть змінити релігійне світосприйняття людей, прикладом чому свідчить зміна поглядів українського політичного, церковного та освітнього діяча Петра Могили.

На даний момент робота дуже актуальна не тільки через те, що ми повинні поважати нашу історію, але і через той факт, що українці потребують підтримки у воєнний час, зокрема, через нагадування незламності козаків, у яких на першому місці були їхні волелюбні принципи, за які вони не шкодували віддати своє життя. Важливе зараз відродження у народові того самого лицарського духу козацтва, спонукання в українцях культивувати почуття гордості та героїзму. Тому так важливо донести філософські погляди козаків, специфіку їхнього світогляду.

Реєстрові козаки, а згодом городові, мали свій суспільний стан та визначалися високою боездатністю, були елітою місцевого населення та

відрізнялися своєю освіченістю. За часів козацтва дуже велику увагу приділяли саме навчанню, тому на землях «вольностей Війська Запорозького» було відкрито в 1576 р. першу школу – Острозьку. У ній навчалося багато політичних діячів та талановитих вчених, таких як: Іван Борецький, Мілетій Смотрицький, гетьман Петро Сагайдачний, брати Дем'ян та Северян Наливайки. Найважливішою метою тогочасної інтелігенції було виховання народу, повчання його мудрості та відповідальності.

У козаків сформувалася своя філософія, вагомою складовою їхньої самосвідомості став аскетизм. *Аскетизм* (грец. asketes – вправний в чомусь, добре навчений) – принцип поведінки і спосіб життя людини, а також особлива психологічна настанова особи, орієнтованої на граничне самообмеження у всьому, що стосується земного життя (насамперед життєвих благ, матеріальних потреб, чуттєвих насолод і прагнень до них) задля духовного наближення до певного – морального чи релігійного – ідеалу. [1, с. 30]. Козацький аскетизм дійсно дивував іноземних спостерігачів, тому був опоетизований, адже полягав не лише у байдужості до побутового комфорту, а й спартанському перенесенні фізичних страждань і навіть готовності до смерті. Козаки взагалі заради своїх принципів дуже часто жертвували комфортом, оскільки це було не найважливіше для них або цінували, але могли поступитись заради мети. В будь-якому разі, те, що дійсно ставало на першому місці – свобода, в усіх її проявах, та незалежність, чи то від інших країн-загарбників, чи то від панування над українською культурою, етносом, історією, яку так намагався винищити російський народ та переплести зі своєю, національною свідомістю, духовенством тощо. Яскравим прикладом незламності козаків постає те, що навіть будучи у полоні, вони не розкривали таємниць, незважаючи на те, що їм могли принести біль. Не страшно було і віддати життя заради майбутнього своєї Батьківщини. У творі «Тарас Бульба», дуже гарно показане відношення козаків до вірності своїй справі. Коли поляки спіймали непокірного старшого сина Бульби: «Остап терпів тортури й катування, як велетень: ні крику, ні стогону не було чути навіть тоді, коли почали перебивати йому руки й ноги, коли страшний хряскіт кісток почувся серед мертвої тиші до найдальших глядачів, коли панянки одвернули свої очі, — нічого навіть схожого на стогін не вирвалося з його уст, і не здригнулося його лице»[2]. Та у фрагменті, коли через зраду батько вбив молодшого сина Андрія. Здавалося б, найрідніша людина, але це є залізний доказ того, що козаки йшли попри все заради своїх принципів, заради відданості. Вони робили все так, як присягались колись, усе життя вони були покірними лише своїм обіцянкам, мудрості та словам.

Цією свідомістю та стилем життя козаки вразили та зацікавили зокрема Петра Могилу, що дуже вплинуло на його філософський аспект. Петро Могила завдяки козакам дуже високо оцінив православ'я та прийняв його, хоча сам був католиком. Він підтримував православні церкви, Лаврську та Братську школи.

Згодом Могила був ізобарний архімандритом Печерської Лаври. Через конкуренцію Лаврської та Братської шкіл, Петром Могилою було прийнято рішення їх об'єднати за умовою, що він буде головою цього навчального закладу - Києво-Могилянської академії. «Новий архімандрит, — писав Микола Костомаров, — зразу ж виявив свою діяльність на користь монастиря, завів нагляд над священослужителями у селах лаврських маєтків, малограмотних наказав учити, а впертих і своєвольних піддавати покаранням: оновив церкву, не шкодував витрат на прикрашення печер, підпорядкував лаврі Пустинно-Миколаївський монастир, заснував Голосіївську постинь, побудував за свій рахунок при лаврі богодільню для жебраків і задумав заводити при Печерському монастирі вищу школу» [3, с. 211].

Києво-Могилянська академія відповідала запитам і потребам духовного життя українців, формувала національну державу і церкву. У академії вивчалися слов'янська та російська (книжкова українська) мови, головною вважалась латинська. Викладалась вітчизняна історія, виховувався дух націоналізму та благочестя. Петро Могила вважав, що у Києві повинні бути школи, що не поступалися б європейському зразку, а інтелігенція була наставниками молодого покоління у вивченні вищих наук та добродетності, розвитку логічного уявлення та у чомусь протестантського духу.

Тож Києво-Могилянська академія мала великий успіх. Петро Могила дійшов до своєї мети – навчання за європейським зразком, у чомусь навіть можна було з ним конкурувати. Адже професори навчалися у зарубіжних університетах, а згодом академія сама почала готувати викладачів, державних діячів, високоосвічених богословів. Тобто, для Петра Могили було дуже важливо, щоб в тогочасній Україні освіта була на високому рівні. Це значною мірою вплинуло і на сучасність. Стільки кваліфікованих кадрів, нових відкриттів, учених та учнів, що не поступаються вихованцям зарубіжних шкіл. Петро Могила проклав рівень, до якого треба тягнутися та не забувати, що наші предки дуже цінували освітній процес, приділявши цьому дуже багато уваги.

Школи та вищі заклади спонсорувалися інтелігенцією. Наприклад, Петро Могила дуже піклувався про матеріальний стан учнів, академії та вчителів. Для бідних студентів було збудовано бурси, покрито витрати на навчання тощо. Він був великим прикладом для інших, якому слідували гетьмани, зокрема Іван Петражицький, міщани, зокрема Крістоф Сулімовський тощо. Коли Петро Могила помирав, він заповів великі кошти, багато дорогоцінностей та дворових місць, худоби, коштовностей, тканину та найголовнішу цінність — бібліотеку. Він дуже прохав зберегти, плекати та збагачувати академію. Тож на честь нього вона і була названа. Академія процвітала, поповнюючи українські землі освіченими учнями, духовними творцями, що мали свої ідеї щодо покращення становища Русі.

Києво-Могилянська академія дуже вплинула на світосприйняття, духовність народу, моральні цінності, людяність, вміння мислити та філософствувати, визначивши подальшу діяльність та забезпечивши майбутнє її вихованців. Багато гетьманів були вихідцями саме з цієї академії, наприклад, Іван Мазепа, який за своїх часів дуже вплинув на розвиток української культури, фінансуючи мистецтво, пам'ятки архітектури, розбудовував храми. Притаманний йому був стиль бароко. Інші гетьмани, такі як: Іван Виговський, Петро Дорошенко, Іван Брюховецький, Іван Скоропадський, Юрій Хмельницький та Пилип Орлик, що став автором першої української Конституції у 1710 році. Аналізуючи діяльність цих гетьманів, можна сказати, що школа мала дуже великий просвітницький характер, зароджувала великий потенціал і формувала окремий світогляд, що був тісно пов'язаний з поглядами козацтва.

Лише справа кожного - обирати свою долю та філософію життя. Але варто пам'ятати, що ми, українці, - роду козацького: мужнього, вірного, здатного на усе заради виповнення заповітної мети незалежності української держави. Сам Петро Могила надихнувся моральними цінностями козацтва, що призвело до зміни його релігійного світогляду та надихнуло на значні життєві досягнення. Тож не забуваймо, за що боролися століттями козацькі лицарі, поважаймо їхню культуру, вчинки та подвиги. Можна прибігти до культивування найкращих рис козацтва – віри та незламності, особливо у такий складний час, як зараз. Якщо додати до сучасності ці риси, то не буде народу, сильнішого духом та мудрішого за українців.

Література:

- 1) Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. – Київ: КВІЦ, 2020. – 274 с.
- 2) Микола Гоголь - "Тарас Бульба" читати скорочено онлайн, аналіз, критика URL: <https://mozok.click/2202-mikola-gogol-taras-bulba-chitati-skorocheno-online-analz-kritika.html> (дата звернення 24.10.2022 р.).
- 3) Костомаров М.І. Історія України в життєписах визначніших її діячів / Костомарів Микола, авт. передм. і пер. О. Барвінський. – 2-е вид. іл. – Львів: ДРУКАРНЯ НТШ, 1918. – 493 С.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПІСНІ ЯК НЕВІД'ЄМНА СТОРІНКА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ПРОБЛЕМА ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ.

Козацькі пісні є одним із найважливіших джерел інформації про історію Запорізької Січі, адже показують побут козаків через призму людських відносин. Саме вони допомагали підтримувати бойовий дух, не забувати своє коріння впродовж багатьох десятиліть. Через те, що вони мали такий великий вплив на самосвідомість українців, їх ідентифікації як окремого, самобутнього незламного народу, росія завжди намагалася стерти цей шматок української культури, але не так просто викоренити щось настільки важливе з народної пам'яті, тому козацькі пісні зазнавали нещадних викривлень, через які набували зовсім іншого змісту. Як приклад наведемо усім відому пісню «Їхали козаки із Дону додому». У найпоширенішому варіанті, що дійшов до наших часів, вже й не можна впізнати саме козацьку пісню, адже козаки були захисниками української землі та народу, вони завжди шанували жінок, були визволителями із турецького полону. Чому ж тоді співається, що саме козаки підманули Галю та познущавшись залишили її на призволяще? Чому саме ця думка простежується у різних інтерпретаціях цієї пісні? Звісно це не відповідає оригіналу пісні. Правильний варіант – за редакцією С. Назаренко –їхали не козаки, а хозари, не з Дону додому, а з торгу, з розбою, про дівчину, що не була навчена з ким знатися, а головна думка історії простежується в останніх словах наприкінці пісні – нехай батько й матір навчають дітей з якими людьми не слід спілкуватися, тип паче кудись ходити[1]. Як бачимо оригінал пісні має не тільки культурне, а й виховне значення, й хоча пройшло уже декілька століть, це актуально й зараз, а отже, ніколи пісня не повинна втратити своєї важливості, якщо тільки її не викривити, що, на жаль, з нею й зробили.

У іншій пісні, що називається «Крута балка» існує варіант, де розповідається про щасливу дівчину та безталанного козака, що нічого не має. Насправді з цього твору було вилучено кінцівку, в якій розповідається, чому козак потрапив у скрутне становище: він згадує той час, коли йому були раді у всьому світі, а потім розповідає, про панів, що поздирали з них шкури та пошили з них жупани. А останній куплет закликає:

«Встань, козаче, пробудися,
Край від лиха боронить
Встань, козацтво, пробудися,
Край від панства боронить» [2].

Як не складно здогадатися, у пісні йде мова про Російську імперію, що прийшла на українські землі, і хоч як козаки не намагалися відстояти нашу незалежність, вони програли і ці «пани» почали володарювати на нашій землі. Але не слід забувати, що український народ не звик жити під ярмом, що і підтверджують останні строки пісні, які є заклик до боротьби. Не дивно, що російська влада вкоротила настільки «небезпечну» пісню, адже вона завжди намагалася придушити повстанський дух українського народу, знищити нашу національність, асимілювавши її в російській. Отже, підводячи підсумки, ця пісня має національно-виховний характер, закликає боротися за свою землю й розповідає нашу історію.

Яскравим прикладом справжнього козацького духу, що попри все буде боронити рідну землю, є пісня «Гей, не дивуйтесь, добрії люди». В ній розповідається про те, як завзято козаки відстоюють нашу незалежність у боротьбі з Річчю Посполитою [3]. Отже, пісня має важливе історичне значення, показує народне ставлення до тогочасних подій, що є важливим аспектом у вивченні тієї доби.

Нині важливим питанням є збереження козацьких пісень, адже скільки з них уже перестало існувати через їх фольклорний характер. Наприклад, на Дніпропетровщині три фольклорні колективи презентували козацькі пісні, які занесені до Списку елементів нематеріальної спадщини, що потребує термінової охорони ЮНЕСКО. Нині, єдиними носіями цих пісень залишаються лише три аматорських колективи [4].

Слід зазначити, що козацькі пісні також значно вплинули і на світову культуру, зокрема завдяки просвітницькій і культурно-масовій роботі українських емігрантських товариств український фольклор набув поширення навіть у Австралії. Найпоширенішими тут були збірки з нотами "Народні пісні багатьох країн"(1911, Лондон, упорядник С. Кервен) і "Народні пісні в англійських перекладах американських поетів" (1921, Нью-Йорк, упорядник Ф. Бостфорд). Багато відомих особистостей захоплюються українським фольклором, зокрема Ф. Арай – відомий італійський композитор і диригент 18 ст. До участі у виставах, які давала його оперна трупа протягом 1755 – 1756 рр. в Санкт-Петербурзі, він залучав українських співаків, а опери "Селевк" та "Цефал і Прокріс" написав за українськими мотивами. Козацьку пісню й музику пропагували й пропагують як в Україні, так і за кордоном численні професійні та самодіяльні хори, капели, ансамблі, зокрема, Український національний хор О.Кошиця, Український народний хор Г.Верьовки (з 1965 цей колектив носить ім'я свого засновника), Державна заслужена капела бандуристів України,

Черкаський народний хор та інші [5]. Це свідчить про те, що козацькі пісні є важливою складовою не тільки української, а й світової культури, завдяки ним українців знають по всьому світу, захоплюються й надихаються нашою народною творчістю. Можна сказати, що саме завдяки нашому самотньому фольклору, що відображає саму нашу сутність, ми здобули настільки широке міжнародне визнання.

Проїшли роки, змінилася епоха, але українці zostались такими, які вони є. Народ не забув свого коріння. Тому, коли прийшла нова загроза, козацький дух знову відродився у лавах Українських січових стрільців. Неперевершеними здобутками культури тієї доби стали їхні пісні, що, як і раніше, підіймали бойовий дух та єднали людей. Зовсім не дивно, що вони дійшли до наших часів, а через таку їхню силу й відродились у нашій сьогоденній боротьбі за незалежність.

«Гей ви, стрільці січовії» - стрілецька маршова пісня [6]. Це гарний приклад, якщо хочете відчутти дух тих пісень. Не дивлячись на те, що це маршова пісня для військових загонів, вона написана в жартівливій манері. Вона призвана підтримувати бойовий дух та настрої солдат, адже це є одним з найголовніших факторів для того, щоб перемагати у битвах. Аналогів пісням українських січових стрільців не знайти в жодній іншій культурі, що зайвий раз підтверджує самотність та особливий колорит українського народу.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що українські народні пісні мають важливе історичне значення, тому що розповідають історію нашого народу вустами самого народу, крізь призму людського сприйняття, особливостей української національності, підтверджують нашу самотність та незламний дух, виховують патріотизм, прищеплюють важливі моральні якості. Вони є невід'ємною частиною нашої та світової культури. Однак, існує проблема видозмінення цих пісень, тому вважаємо необхідним і актуальним відродження й поширення в маси саме оригінальних текстів, адже вони є важливим джерелом історії. Скільки б не намагалися стерти й викоренити нашу культуру, вона залишиться жити у пам'яті нашого народу і, пройшовши крізь століття, завжди буде відроджуватись, аби ми ніколи не забули хто ми є, не забули нашого коріння.

Література:

1. Ютуб-канал «Подорожній Знахар». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MzCcZUoqMeg>. (дата звернення 22.10.22)
2. Ютуб-канал «Подорожній Знахар». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wxusWcy-CBI> (дата звернення 20.10.22)
3. Козацькі пісні. URL: <https://www.pisni.org.ua/songlist/kozacki-1.html>. (дата звернення 22.10.22)

4. До 5-річчя внесення до списку ЮНЕСКО: колективи Дніпропетровщини презентували козацькі пісні. URL: <https://suspilne.media/188310-do-5-ricca-vnesenna-do-spisku-unesko-kolektivi-dnipropetrovsini-prezentovali-kozacki-pisni/> (дата звернення 1.10.22)

5. Чабаненко В.А. Козацька тематика в українському та світовому музичному мистецтві URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Kozacka_tematyka_v_mystectvi. (дата звернення 22.10.22)

6. Стрілецькі пісні. URL: <https://www.pisni.org.ua/songlist/strilecki-1.html> (дата звернення 21.10.22)

ЛЕУТСЬКА Н. Й.
ВИКЛАДАЧ ІСТОРІЇ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«КРИВОРІЗЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ»
ОНИЩЕНКО Н. В.
ВЧИТЕЛЬ
КРИВОРІЗЬКА ГІМНАЗІЯ 84

КОШОВИЙ ЛИЦАРІВ ЧУБАТИХ ІВАН СІРКО В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ДМИТРА ФЕДОРЕНКА

Сьогодення нашої України проходить надто важкий та ключовий період розвитку й становлення. Упродовж усього визначного шляху в історії України йде боротьба за незалежність, саме тому визвольна діяльність і весь життєвий шлях козацького ватага Івана Сірка сьогодні знаходять відгомін у серцях наших земляків, справжніх патріотів України. Знову серед людей стали популярними легенди про незвичність його народження, фізичну міць, витривалість, невразливість до ворожої зброї, а також легендарні оповіді про його смерть і допомогу козакам у битвах навіть після смерті. Це легендарна постать, людина, яка була повністю віддана боротьбі за Україну в скрутні для неї часи, справедливо увіковічена в пам'яті народу.

Мета дослідження: розкрити образ Івана Сірка в наукових працях Д. Т. Федоренка, а саме показати роль І. Сірка в історії України, висвітлити виховний образ славетного кошового в народних творах (пісні, легенди, перекази).

Образ кошового Івана Сірка досліджували багато науковців – Д. Яворницький [15], Ю. Мицик [3], В. Смолій [5], Д. Федоренко [9].

На історичній арені другої половини XVII століття кошовий отаман Іван Дмитрович Сірко (1610 – 1680) відіграв дуже важливу роль, він навіть був претендентом на гетьманство. Козацький лідер Іван Сірко – видатний полководець свого часу: під його керівництвом чубаті лицарі запорожці перемогли у 55 битвах проти турків і татар, звільнили і повернули на Україну багато тисяч полонених християн. Навіть одного імені Сірка боялися вороги, називали його «урус-шайтаном» і тікали лише почувши, що наближається Сірко.

У тяжкий та складний для України час жив і воював Іван Сірко. Цьому славетному кошовому отаману випало на долю здолати гетьманські свари, інтриги старшин, розлади, припинити пограбування ними запорозьких низів і всього народу, він зміг відігнати агресорські напади ворожої орди. Свідомо і чесно Сірко виконав свій обов'язок. Народ цінує і цінуватиме цю видатну

особистість, яку вісім разів підряд обирали кошовим (нечувано в історії козацтва).

Дмитро Федоренко у своїх історичних працях, фольклористичних розвідках і книгах «Жили собі запорожці та й на Запорожжі» (1994), «Кошовий лицарів чубатих» (1999), «Мудрість козацької доби» (1999) та в багатьох інших творах [6; 7; 8; 9; 10; 11] подав нові історичні свідчення про славетного кошового, чарівні пісні, неповторні легенди та перекази, у яких український народ уславив його героїчні подвиги.

У працях Д. Федоренка охарактеризовано основні віхи життя видатного кошового, висвітлено образ Івана Сірка в народних творах і змалювання в літературних текстах. Так, у фольклорних джерелах Сірко представлений традиційно – це козак-характерник, якого бояться вороги через його надлюдські здібності. Зокрема, у легенді «Як Сірко перемиг татар» розповідається, що Сірко перетворився на хорта, непомітно проникнув у ворожий табір, вивідав усі таємниці татар і в такий спосіб приніс перемогу запорожцям – вони звільнили багато людей [9, с. 38].

Напад козаків під проводом кошового Сірка був для загарбників наче грім серед ясного неба – таким же раптовим і страшним (пісня «Гей, та то ж не грім в степу гуркотає»). Дмитро Федоренко відзначив, що ця народна пісня має незвичну кінцівку, яка явно виникла значно пізніше від основного тексту, бо вона чітко моралізаторська, звернена в майбутню історичну епоху:

Як верба навесні розвивається,
Гей, так Сірко назад повертається,
Гей, Сірко, Сірко, ти славний із славних,
Встань ти, подивися на внуків поганих.

Д. Т. Федоренко відзначав риси незвичайного характеру козацького лідера: сильний духом, але втомлений життям і битвами чоловік, хоч за ним і закріпилася слава козака, якого бояться вороги. Іван Сірко був звичайною людиною, якій властиво помилятися, любити, страждати і навіть старіти й помирати, та як би не спокушали цього непохитного та чесного кошового золотом, маєтками, Сірко все одно лишився принциповим, а тому здобув безсмертя в пам'яті нашого народу.

Доля Івана Сірка неповторна: служив людям вірно і справедливо, і в окопах пережив заслання до Сибіру; поклав своє життя за український народ, і після смерті не знайшов миру. Тільки у ХХ столітті на вічний спокій перепоховані останки видатного кошового отамана Запорозької Січі [11].

Подвиги кошового ватажка І. Д. Сірка уславили ще старшинські козацькі літописці. Найбільш визнаним був літопис Самовидця, що охоплював події від 1648 по 1702 рік [2]. Про подвиги Івана Дмитровича Сірка повідомляли й козацькі літописці Самійло Величко, Григорій Грабянка, історик з Київської колегії Інокентій Гизель та інші. Ось як літописець Самійло Величко розповідає про смерть вже старого кошового отамана І. Д. Сірка та похорон славетного

козацького керманича з усіма почеснями, пошаною та людською жалобою: «Того же лета Іван Серко славній Атаман кошовій, в Грушовце, пасече своей, через неколикое время поболевши, преставился от жизни сея, августа 1, і припроваженній водою до Сени Запорожской, и погребен чесно всем войском Низовім Запорожским в поле за Сечою, против Московского окопу, где иншее товариство Запорожское погребалося. Зогребен теж знаменито, августа 2, з многою арматною и мушкетною стрелбою и со великого всего войска Низового жалостію, якою по том вождю своем справном і щастливом... которого все войско зело любило и за отца своего почитало» [1].

Як наголошував у своїх працях Дмитро Федоренко, козацький ватаг Іван Сірко абсолютно заслужено здобув безсмертя в пам'яті народу [6, с. 67]. Наприклад, у пісні «Та ой, як крикнув же та козак Сірко» українці називають свого улюбленого героя сонечком, місяцем, сизим орлом.

Про життя, дивовижні звершення і про смерть українського лицаря, непереможного Івана Сірка кобзарі всієї України розповідали в піснях і думках. Навіть усні оповіді, перекази, легенди розповсюджувалися від досвідчених людей по ярмарках, у проповідях по церквах та монастирях, бо Іван Сірко за життя всіляко розвивав українську народну культуру та зміцнював українську державність. Кошовий отаман піклувався, щоб збереглися стародавні традиції, обряди, щоб відродилася рідна культура в побуті, освіті, науці, у розвитку взаємин громадян. Тому український народ зробив Івана Сірка героєм своїх творів, не забуваючи ні на мить про Сірка як про славетного воїна, якого порівнювали із Георгієм-Переможцем Змія.

Українці шанували і любили Івана Сірка, а після його смерті навіть сакралізували його образ. Кажуть, що після смерті отамана запорожці возили із собою в походи праву руку Сірка, несли його правицю поперед війська і кричали: «Рука Сірка з нами!» Козаки вірили, що їхній безсмертний отаман допомагає їм у бою і саме тому вони перемагають!

Погоджуємося з висновком Дмитра Федоренка, що найважливішим мірилом прийняття І. Сірка до визначних національних героїв України стала його невтомна принципова діяльність, спрямована на захист інтересів українського народу, православної віри, самовіддана оборона рідної землі від загарбницьких нападів інших держав. На прикладі кошового отамана Івана Сірка важливо виховувати молоде покоління, щоб навчити любити Україну та бути патріотом своєї рідної держави.

Література:

1. Величко С. В. Літопис. У 2 т. Т. 2 / Самуїл Васильович Величко ; пер. з книжної української мови, комент. В. О. Шевчука ; відп. ред. О. В. Мишанич. – К. : Дніпро, 1991. – 642 с.

2. Літопис Самовидця / вид. підг. Я. І. Дзира ; відп. ред. А. Д. Скаба. – К. : Наукова думка, 1971. – 208 с.
3. Мицик Ю. Іван Сірко / Юрій Мицик. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 160 с.
4. Мушкетик Ю. М. Яса : роман / Юрій Мушкетик ; післямова В. Смолія. – К. : Рад. письменник, 1987. – 597 с.
5. Смолій В. Іван Сірко // Історія України в особах : Козаччина / авт. колектив: В. Горобець (упор. і авт. передм.) та ін. – К. : Україна, 2000. – С. 152–159.
6. Федоренко Д. Взірець козацької звитяги / Д. Федоренко, О. Федоренко // Рідна школа. – 2003. – № 2. – С. 67–68.
7. Федоренко Д. Гей, кошовий отаман І. Сірко зо всім кошем запорозьким // Мандрівець. – 2000. – № 5–6. – С. 30–33.
8. Федоренко Д. Жили собі запорожці та й на Запорожжі. Ліричні розвідки, топонімічні легенди, козацькі афоризми та гумор Середньої Наддніпрянщини в записках Дмитра Федоренка. – К. : Світовид, 1994. – 90 с.
9. Федоренко Д. Кошовий лицарів чубатих. Іван Дмитрович Сірко в українській етнопедагогіці, фольклорі та етнології : нетрадиційний навчально-виховний посібник / Дмитро Федоренко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 1999. – 144 с.
10. Федоренко Д. Мудрість козацької доби. Розробка нетрадиційних уроків і навчально-виховних заходів на засадах української етнопедагогіки : посібник для студентів педагогічних навчальних закладів і учителів та учнів національної школи України. – Кривий Ріг : ПП «Видавничий дім», 1999. – 143 с.
11. Федоренко Д. Кошовий отаман Іван Сірко: Нові малодосліджені факти життя людини-легенди // Червоний гірник. – 1990. – 12.08. – № 154.
12. Федоренко О. Б. Образ Івана Сірка у романі Ю. Мушкетика «Яса» / О. Б. Федоренко // Мова і культура / гол. ред. Д. С. Бураго. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2007. – Вип. 9. – Т. 8(96). Художня література в контексті культури. Теорія і практика перекладу. – С. 105–111.
13. Федоренко О. Б. Оповідання про Сірка / О. Б. Федоренко // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць. – К. : Акцент, 2005. – Вип. 21 / редкол.: А. В. Козлов (відп. ред.) та ін. – Ч. 2. – С. 626–629.
14. Федоренко О. Б. Характерництво героя роману «Іван Сірко» В. Кулаковського // Science and Education a New Dimension : Philology. – Budapest, 2014. – II (7). – Issue : 34. – С. 90–93.
15. Яворницький Д. І. Іван Дмитрович Сірко, славний кошовий отаман війська запорозьких низових козаків / Дмитро Іванович Яворницький ; пер. з рос. В. Л. Чуйка ; передм., коментарі та прим. Г. Я. Сергієнка. – Дніпропетровськ : Промінь, 1990. – 190 с.

